

Analýza lidské postavy v kresbě dítěte předškolního věku

Ivona Novosadová

Bakalářská práce
2013

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2012/2013

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Ivona NOVOSADOVÁ**

Osobní číslo: **H10136**

Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**

Studijní obor: **Učitelství pro mateřské školy**

Forma studia: **prezenční**

Téma práce: **Analýza lidské postavy v kresbě dítěte předškolního věku**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení pojmů a teoretických východisek z oblasti kresby dětí předškolního věku.

Příprava metodiky výzkumné části.

Realizace kvalitativního výzkumu v oblasti kresby dětí předškolního věku.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

DAVIDO, R. Kresba jako nástroj poznání dítěte. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-449-4.

UŽDIL, J. Čáry, klikyháky, paňáci a auta: Výtvarný projev a psychický život dítěte. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-599-7.

ZELINKOVÁ, O. Pedagogická diagnostika a individuální vzdělávací program. Praha: Portál, 2001. ISBN 978-80-7367-326-0.

MLČÁK, Z. Diagnostické využití dětské kresby v práci učitele. Ostarava: Scholaforum, 1996. ISBN 80-86058-05-0.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Monika Szimethová, Ph.D.

Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce:

30. listopadu 2012

Termín odevzdání bakalářské práce:

3. května 2013

Ve Zlíně dne 6. února 2013

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.

děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3²⁾;
- podle § 60³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně5.1.2013

.....Jana Masnadová

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Abstrakt česky

Klíčovým tématem bakalářské práce je analýza lidské postavy v kresbě dítěte předškolního věku. Teoretická část se zaměřuje na vývoj dítěte předškolního věku v průběhu tří až šesti let z hlediska fyzického a psychického vývoje, vysvětluje tematiku dětského výtvarného projevu, jeho členění a jak závisí způsob zobrazení na osobnosti dítěte. Dále popisují dětskou kresbou, zdůvodňují, proč je právě kresba tak důležitým nástrojem a jaký význam může mít kresba postavy. Následně se zajímám o vývoj dětské kresby a hlouběji zkoumám vývoj kresby lidské postavy u dětí předškolního věku. V kresbě dítěte jsou také důležité charakteristické znaky v dětské kresbě, které se již později neobjevují. V neposlední řadě jsme se zajímala o diagnostické testy, které můžeme v kresbě využít. Cílem teoretické části práce je objasnit teoretická východiska kresby, podle nichž posléze můžeme zkoumat dětskou kresbu. V praktické části se zabývám analýzou kreseb dětí. Tu provádím podle zvoleného testu F. Goodenoughové. Test se zaměřuje na formální a obsahovou stránku dětské kresby. Vedle analýzy kreseb podle tohoto testu se zaměřuji i na grafomotorické problémy, zájem o kresbu, laterální a úchop tužky.

Klíčová slova:

Analýza, dětská kresba, dítě předškolního věku, kresba lidské postavy

ABSTRACT

Abstrakt ve světovém jazyce

A key aim of the bachelor's work is an analysis of human figure drawings in children of preschool age. The theoretical part focuses on the development of preschool age children from three to six years in terms of physical and mental development, explains the topic of children's art, its structure and how it depends on the way you view the child's personality. Also describe the children drawing, explains why it is so important just drawing tool, and what meaning may be drawing figures. Subsequently interested in the development of children's drawings and further explore the development of drawings of the human figure in preschool children. In drawing the child are also important characteristics in children's drawings, which already appear later. Last but not least, we are interested in the diagnostic

tests that you can use in your artwork. The theoretical part of the thesis is to clarify the theoretical basis of drawings by which we can then examine the children drawing. The practical part deals with the analysis of children's drawings. The analysis is performed by the selected test of F. Goodenough. The test focuses on the formal and thematic content of children's drawings. In addition to the analysis of drawings by this test focuses on grapho-motor problems, interest in drawing, laterality and grip pencils.

Keywords:

Analysis, child's drawing, preschool child, drawing the human figure

Chtěla bych poděkovat vedoucí mé bakalářské práce Mgr. Monice Szimethové, Ph D. za poskytnutí cenných rad týkajících se zpracování mé bakalářské práce, ale také za laskavý přístup. Dále bych také chtěla poděkovat paní učitelce mateřské školy, která mi umožnila v dané škole provést výzkum.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 VÝVOJ DÍTĚTE PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU	13
1.1 FYZICKÝ VÝVOJ.....	13
1.2 PSYCHICKÝ VÝVOJ	16
2 DĚTSKÝ VÝTVARNÝ PROJEV	20
2.1 KLASIFIKACE VÝTVARNÉHO PROJEVU PODLE OSOBNOSTI DÍTĚTE.....	20
2.2 STADIA DĚTSKÉHO VÝTVARNÉHO PROJEVU	21
3 DĚTSKÁ KRESBA	24
3.1 VÝZNAM BAREV V DĚTSKÉ KRESBĚ.....	25
3.2 ZOBRAZENÍ LIDSKÉ POSTAVY	27
Zobrazení oblečení kreslené postavy	28
4 VÝVOJ DĚTSKÉ KRESBY	30
4.1 STADIA VÝVOJE DĚTSKÉ KRESBY	30
4.2 ZNAKY DĚTSKÉ KRESBY	35
5 DIAGNOSTICKÉ TESTY	40
5.1 DIAGNOSTICKÉ TESTY ANALYZUJÍCÍ LIDSKOU POSTAVU	40
5.2 TESTY DIAGNOSTIKUJÍCÍ KRESBU DÍTĚTE	42
II PRAKTICKÁ ČÁST	45
6 VÝZKUM ANALÝZY DĚTSKÝCH KRESEB	46
6.1 VÝZKUMNÉ CÍLE A VÝZKUMNÉ OTÁZKY	46
6.2 VÝZKUMNÝ SOUBOR	46
6.3 VÝZKUMNÉ METODY	47
6.4 REALIZACE A SBĚR DAT.....	47
6.5 REALIZACE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	48
7 VÝSLEDKY HODNOCENÍ A INTERPRETACE DAT	50
7.1 HODNOCENÍ PRVNÍ KRESBY	50
7.2 HODNOCENÍ DRUHÉ KRESBY	58
7.3 HODNOCENÍ TŘETÍ KRESBY	65
8 ZÁVĚRY VÝZKUMU A DOPORUČENÍ PRO PRAXI	72
ZÁVĚR	75
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	77
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	79
SEZNAM TABULEK	80
SEZNAM PŘÍLOH	82

ÚVOD

Klíčovým tématem mé bakalářské práce je dětská kresba lidské postavy u dětí předškolního věku. Téma jsem si vybrala proto, že kresbou můžeme o dítěti zjistit mnohé, i to, co dítě samo nedokáže, nebo nechce říci. Dítě tak může znázornit situaci, která jej trápí pomocí symbolů, které tlumí naléhavost prožitků a situací. Je jedním z nejjednodušších přístupů, kterými můžeme dítě poznat. Je to velice zajímavá metoda, kterou může učitel zjistit nejen, na jaké úrovni vývoje se dítě právě nachází, ale i jeho nynější pocity, zájmy, i starosti. Kresba je cestou, jak dítěti více porozumět a pomoci mu se dále rozvíjet. Kresbu mají děti rády a učitel nebo rodič jej nemusí nutit kreslit

V teoretické části se zaměřuji na charakteristiku dítěte předškolního věku. Má první kapitola je zaměřena na fyzický a psychický vývoj dítěte. Druhá kapitola popisuje dětský výtvorný projev, kdy u dítěte vzniká, jeho členění a stadia jeho vzniku. Třetí kapitola posléze zobrazuje dětskou kresbu. V této kapitole se snažím popsat, co pro dítě může kresba znamenat, jak se vyvíjí a co může signalizovat. Dále zde zmiňuji význam barev v kresbě. Navazující čtvrtá kapitola líčí vývoj kresby a její stadia podle Davidové, Vágnerové a Příhody. Následná pátá kapitola vyobrazuje vývoj kresby lidské postavy a její stadia podle Mičáka a Vágnerové. Navazující šestá kapitola se zabývá znaky dětské kresby a obsahem sedmé kapitoly jsou diagnostické testy, které je možnou u kresby využít. Samozřejmě je téma diagnostiky dětské kresby spíše tématem pro psychology, ale pedagogové jej mohou používat pro diagnostiku dítěte. A právě díky kresbě může učitel již na začátku odhalit budoucí problém, který by mohl dítěti při neodhalení uškodit. Prvním cílem mé teoretické části je objasnit důležitost dětské kresby a její vypovídající hodnotu. Mým druhým cílem je zdůraznit charakteristické znaky dětské kresby a jaký může být jejich význam. Mým třetím cílem je popsat vývojová stadia kresby jako takové a posléze vývojová stadia kresby postavy. Mým posledním cílem je zmapovat testy, které můžeme u dětské kresby využít a zaměřit se na testy analyzující lidskou postavu.

V praktické části své bakalářské práce analyzuji kresbu lidské postavy u dětí předškolního věku. Počet zkoumaných dětí je šest a jejich věk je v rozmezí čtyř až šesti let. Pro děti je připraveno stejné zadání úkolu. Děti nakreslí lidskou postavu a posléze jsem v jejich kresbě sledovala, zda se jejich kresba v daném období změnila, stagnuje, nebo symbolizuje něco nového. Zaměřuji se hlavně na to, v jakém stadiu kresby se dítě právě nachází, jaké použilo barvy, kterou část postavy začalo kreslit jako první. Posléze jsem si s dítětem po-

hovořila o jeho kresbě. Dítěte jsem se ptala, koho nakreslilo, proč jej tak nakreslilo a podobně.

Hlavním cílem bakalářské práce je analyzovat kresbu lidské postavy u dítěte předškolního věku a to ze stránky obsahové a formální.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 VÝVOJ DÍTĚTE PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU

Věk dítěte předškolního věku je určen rozmezím mezi třetím a šestým, až sedmým rokem. Je to období, kdy se dítě velice rychle vyvíjí po všech stránkách – tělesně, pohybově, po intelektuální stránce, citově i společensky (Matějček, 2005). Navštěvuje mateřskou školu a poprvé se snaží osamostatnit od rodičů a najít si přátele a kamarády i mimo rodinu. Pro děti předškolního věku je významná hra, ve které se dítě projevuje nejvíce, v níž se učí, objevuje svět a okolí. Konec tohoto období je stanoven nástupem dítěte do základní školy.

1.1 Fyzický vývoj

U dítěte předškolního věku se mění jeho baculatost a dítě roste do výšky a přibývá na hmotnosti. Sílí a vykazuje vyšší výkony a rozvíjí se jeho svaly, kostra a pokračuje osifikace kostí, která není stále dokončena (Trpišovská, 2006).

Vývoj dítěte předškolního věku je velice prudký. Dítě se zlepšuje v motorických schopnostech, slovní zásobě, rozvíjí se jeho intelekt a dítě se tak lépe vyjadřuje a dokáže tak dopředu plánovat svou činnost (Allen, 2002).

Dítě je v předškolním období značně pohyblivé, vyvíjí se jeho nervový systém, kosti a svalstvo. Po třetím roce jsou pohyby dítěte přesnější a dokonalejší, protože do jeho pohybu zasahuje mozková kůra. Dítě provede náročnější pohyby, udrží déle pozornost a zvládne koordinaci svalů a svalových skupin. Proto se u dítěte rozvíjí hlavně jemná motorika. Dítě se naučí zacházet s tužkou, stříhat, lepit, skládat z papíru a zacházet s hračkami a předměty menšího objemu. Díky lepší pohyblivosti dítě začíná zvládat sebeobsluhu a jednodušší činnosti (Trpišovská, 2006).

Dítě ve věku tří let

Dítě roste o něco pomaleji, než dříve. Dítěti se postupně zmenšuje břicho, které není již tak vystouplé a ruce a nohy tak vypadají delší. Dítě má stále ještě mléčné zuby.

Dítě lépe udrží rovnováhu, kdy již dokáže stát na jedné noze, kopnout do míče a chodit dopředu a pozpátku (Baccus, 2004).

Lépe zachází s kreslicími potřebami, dělá svislé, vodorovné i kruhové tvary a učí se tzv. „špetkovitý úchop“, jež se dále upevňuje. Motorická stránka se rychle rozvíjí, dítě dokáže jezdit na tříkolce nebo ve šlapacím autě.

Předškolní věk je věkem hry, jak jsem se již zmínila dříve. Dítě ve třech letech se nachází v tzv. období „paralelní hry“, kdy si děti hrají vedle sebe, pozorují se, ale společně si nehrají (Allen, 2002).

Dítě ve věku čtyř let

Dítě ve čtyřech letech je velice aktivní. Často je umíněné a může vzdorovat rodičům nebo vychovatelům. Dítě zkouší, kam až může zajít, protože prochází znova náročným obdobím, kdy ztrácí svou rovnováhu (Bacus, 2004). Čtyřleté děti jsou nadšené pro různé činnosti, snaží se pomáhat, mají velkou představivost a dokáží částečně plánovat.

Dokáže samo sejít ze schodů se střídáním obou nohou, jezdit na tříkolce, dělat kotrmelce, skákat a ložit po stromech (Bacus, 2004).

Po manuální stránce je dítě více obratné, lépe rovně střihá, kresba postavy se více podobá lidem a dokáže tiskacími písmeny napsat své jméno. Pokud dítě maluje, již může mít určitý záměr a jej se držet. Často se ale stane, že se mu kresba nezdaří podle jeho představ a označí ji za něco jiného.

Hra čtyřletého dítěte již nemusí být paralelní a může si začít hrát i s ostatními dětmi, spolupracovat s nimi a půjčovat hračky. Ale vše je samozřejmě individuální a dítě si může hrát ještě samo.

Dítě ve věku pěti let

Dítě v pěti letech lépe zvládá tělesnou a citovou stránku své osobnosti a je tak tedy relativně v klidném období a má realističtější pohled na svět a dokáže hájit své názory. Je rádo ve společnosti, rádo si hledá nové přátele a hraje si s nimi. Již překročilo období paralelní hry, které je obvykle charakteristické pro děti tříleté a rádo si hraje s kamarády v mateřské škole.

Dítě je ve všech směrech vyspělejší, zvládne více činností a dospělí mu mohou svěřit odpovědnost za některé úkoly. Snadno dokáže skákat po jedné noze, snožmo a udrží lépe rovnováhu. Jeho pohyby jsou mnohem přesnější a dokonalejší. Také koordinace svalových skupin je u dítěte přesnější u manuálních činností a při jeho pozorování si můžeme povšimnout, že používá jednu ruku s větší zručností (Bacus, 2004)

U dítěte se neustále zlepšují jeho motorické schopnosti a dovednosti a rádo zkouší něco nového. Ale netuší, jaké nebezpečí mu může hrozit a je proto důležité, aby na něj rodiče dohlíželi a varovali ho.

Některým dětem v tomto věku mohou již začít vypadávat mléčné zuby. Tělo dítěte již může vypadat jako tělo dospělého jedince, kdy hlava již není tak velká, prodlužují se mu končetiny a břicho není tak vystouplé, jak to bylo okolo třetího roku.

U dítěte se dále zlepšuje „špetkovitý úchop“, který mohou paní učitelky procvičovat různými hrami. Dítě je již ve věku, kdy končí období kresby tzv. „hlavonožce“ a objevuje se kresba, ve které dítě kreslí v postavě mnohem více podrobností. Období, kdy dítě přestane kreslit hlavonožce je ale velice individuální a paní učitelky a rodiče by měli k individualitě dítěte přihlížet.

Dítě ve věku šesti let

Pozornost, kterou dítě věnuje činnosti je mnohem delší, než to bylo dříve. Dítě zvládne udržet svou pozornost asi 15 až 20 minut, nebo i déle, pokud jej učitel či rodič dokáže správně motivovat.

Dítě již neroste tak rychle, jako tomu bylo dříve, roste pomaleji, ale vyrovnaně. Měří od 105 do 115 centimetrů, chlapci mohou být o něco vyšší a váží mezi 19 a 22 kilogramy. Dítěti hlavně narůstá svalová hmota, která u chlapců může být větší, a tak mohou být chlapci silnější, než stejně stará nebo vysoká děvčata (Allen, 2002).

Dětem rychle rostou ruce a nohy, které jsou v tomto období v rychlém růstu a tělo dítěte vypadá již jako dospělého. Začínají vypadávat mléčné zuby a rostou druhé, stálé zuby. Výměna začíná u předních horních zubů a u děvčat může tato výměna nastat dříve, než u chlapců.

V oblasti motoriky se dítě rychle zlepšuje. Pohyby jsou více koordinované, jsou přesnější a plynulejší. Dokáže napodobovat velice dobře sportovní aktivity. Děti se v tomto věku již mohou začít učit jezdit na tříkolce, kole, lyžovat nebo bruslit. Jsou při hře rády v pohybu, kde se projevuje jejich lepší koordinace. Jemná motorika je dokončena až v šesti nebo sedmi letech z důvodu osifikace ruky. Dítě si hraje s různými materiály a rádo v nich zapojuje svůj hmat. Tužku již drží tzv. „špetkovitým úchopem“, který by měl být již upevněn, protože některé děti již v šesti letech nastupují školní docházku (Allen, 2002).

Dítě chápe jednoduché časové pojmy jako včera, dnes a zítra, zná roční období a různé svátky a činnosti s nimi spojené, ale delší časové úseky jsou pro něj jedna velká neznámá.

Dosažená úroveň motorických dovedností a schopností ovlivňuje celý život a vývoj dítěte. Ovlivňuje fyzickou zdatnost, výběr pohybových aktivit, zapojení do kolektivu dětí, vnímání, řeč, kresbu a později i psaní. Děti méně obratné se liší v kvalitě provedení činnosti a rychlosti. Často se později mohou vyhýbat těmto aktivitám, které se jim nedaří (Bednářová, 2008)

Pohyb pomáhá dětem zapojovat se do činností s ostatními dětmi. Větší pohyblivost ovlivňuje hry s míčem, skákání a běhání. Pokud je pohyblivost dítěte menší a určitá činnost se mu nedaří, později ji nevyhledává. Posléze toto rozhodnutí může ovlivnit rozvoj jeho dalších schopností a dovedností. Hrubá motorika má vliv na zdravotní stav a může ovlivnit zdraví jedince až do dospělosti. Činnosti zahrnující jemnou motoriku jsou např. hry se stavebnicemi, mozaiky, rukodělné činnosti (Bednářová, 2008).

1.2 Psychický vývoj

Psychickým vývojem dítěte se zabývá velké množství autorů a bylo by těžké snažit se zaznamenat názory a výzkumy každého z nich. Proto se zmíním jen o čtyřech autorech, kteří vypracovali vývojová stadia dítěte, kterými se zabývá Vágnerová (2005).

Dítě předškolního věku se dle Eriksona nachází ve fázi iniciativy vs. viny. Dítě se snaží něco plánovat a dokázat, ale jeho aktivity jsou regulovány rodiči. Rodiče by měli své dítě usměrňovat tak, aby to nebylo příliš a dítě tak mohlo „podnikat“ své plány. Dle Piageta se dítě ve věku tří až šesti let nachází v názorně intuitivní fázi, kdy je jeho logika vázána na to, co dítě vidí a je tak ovlivněno emocemi a intuicí. Dle Freuda se dítě v tomto věku nachází ve falickém období, pro které je charakteristický „Oidipův“ nebo „Elektrín komplex“. Chlapec prožívá své první erotické představy o matce a jeho otec je pro něj soupeřem. Své představy musí potlačit a posléze se identifikuje s otcem a přijímá jeho hodnoty, normy a postoje a tím se u dítěte vytvoří tzv. „vnitřní hlídač“. Pokud dítě nezvládne překonat tento komplex, může mít v budoucnu neurotické potíže. Dle Kohlberga se dítě v tomto věku nachází ve stadiu předkonvenční morálky - naivního instrumentálního hedonismu. Dítě se chová dobře, protože tím očekává výhodu a činí rádo to, co je mu příjemné (Vágnerová, 2005).

Myšlení

Dle Šulové (2004) je myšlení dítěte intuitivní, prelogické, vázané na jeho činnosti a egocentrické. Dítě předškolního věku se nachází ve fázi názorného intuitivního myšlení. Myšlení je tak vázáno na to, co dítě vidí. Dosud je prelogické „předoperační“ a dítě tak nepostupuje dle logiky. Je vázáno na činnosti dítěte a chápe vztahy mezi ději pouze, pokud se vztahují právě k jeho činnostem. Dítě má tzv. „svůj vlastní svět“, kdy se těžko dokáže nahlédnout na situaci nebo činnost z pohledu druhého člověka. Je přesvědčeno, že všichni vnímají situaci tak, jako ono.

Charakteristické pro myšlení předškolního dítěte jsou dle Vágnerové (2005) a Šulové (2004):

- **Absolutismus**, kdy dítě nechápe relativní platnost řečeného slova. Například platnost reklamy.
- **Centrismus**, kdy se dítě soustředí na jeden nápadný znak objektu, který je pro něj podstatný a přehlíží méně výrazné, i když mohou být důležitější.
- **Egocentrismus**, kdy dítě nazírá na svět jen ze svého pohledu
- **Fenomenismus**, kdy dítě posuzuje svět podle toho, jak se mu jeví. Pokusy k ověření fenomenismu činil např. Piaget, který nasypal stejné množství korálků do různě vysokých sklenic a ptal se dítěte na to, ve které sklenici je korálků více. I když si dítě předem obě hromádky spočítalo a vědělo, že je korálků stejně, přesto určí, že ve vyšší sklenici je korálků více.
- **Prezentismus**, kdy dítě posuzuje věci podle toho, jak je vidí dnes.
- **Fantazijní přístup**, kdy u dítěte převládá fantazie nad logikou
- **Magičnost**, kdy dítě vyplňuje mezery ve vědomostech fantazií
- **Animismus**, kdy dítě věří v nadpřirozené bytosti

K myšlení dítěte se vyjadřovalo mnoho autorů a byl vytvořen nespočet testů. Například Piaget vytvořil testy, kterými se snažil dokázat, že dětské vnímání světa je ovlivněno jeho dosavadním vývojem poznání. Dokázal například dětskou decentraci, kdy má dítě před sebou dvě nádoby se stejným množstvím vody. Voda z jedné nádoby je posléze přelita do druhé vyšší a užší. Dítě vědělo, že množství vody je v obou sklenicích velké, ale přesto

určí, že ve vyšší a užší sklenici je vody více. Dále vytvořil testy se zachováním délky, zachováním hmoty, zachováním objektu a podobně.

Představy

Dítě předškolního věku si vše dokáže představit velice barvitě. Pokud má dítě mezery ve vědomostech, jsou doplněny jeho fantazií. Tu má velmi bohatou a je pro něj v tomto věku typické, že fabuluje. Dítě je přesvědčeno, že jsou jeho myšlenky pravdivé, a proto není vhodné, aby za tuto fabulaci bylo trestáno.

Decentrace v jeho představách a myšlení je v tomto období pro dítě velice důležitá, kdy se naučí, že okolní situace, činnosti a jevy vždy nemusí souviset s ním. Jeho egocentrismus se tak mění (Šulová, 2004).

Řeč

U předškolního dítěte se dle Šulové (2004) i nadále rychle rozšiřuje slovní zásoba a dítě se zdokonaluje ve vyjadřování a dorozumívání. Dítě si dále osvojuje gramatiku, skloňování, časování i stupňování slov. S rozvojem řeči souvisí i rozvoj intelektu, a proto by se rodiče i učitelé měli snažit jeho slovní zásobu neustále rozšiřovat.

V dnešní době je smutné to, že děti, které jsou na konci předškolního období, nebo i nastupují školní docházku, patlají a jejich výslovnost je často na špatné úrovni.

U předškolního dítěte slouží řeč hlavně k dorozumívání a pomocí ní se dítě lépe integruje do skupiny. Děti pomocí řeči také lépe vše poznávají, učí se. Dítě dokáže pomocí řeči vyjádřit své pocity, potřeby i prožitky. Dítě také prostřednictvím řeči dokáže regulovat své chování, kdy dokáže poslouchat příkazy a dodržovat je asi od čtyř až pěti let (Šulová, 2004).

U kresby je možno u dítěte vysledovat egocentrickou řeč, již zkoumal L. S. Vigotskij. Dítě doprovází svou činnosti komentáři, kterými vysvětluje svůj postup činnosti a důvody. Egocentrická řeč není určena hlavně pro jinou osobu. Vigotskij zjistil, že na egocentrickou řeč má vliv mnoho faktorů a při některých může egocentrická řeč zanikat (Vágnerová, 2005).

Vrstevníci

Právě v předškolním období roste u dítěte potřeba setkávat se se svými vrstevníky. Dítě si v kolektivu vrstevníků rozšiřuje slovní zásobu, myšlení, představivost, motoriku i sociální normy. Pomalu se snaží osamostatnit od rodiny a je proto důležité, aby cítilo v rodině láskyplné a pevné a bezpečné zázemí (Koťátková, 2005).

Protože je hra dítěte v pozdějším v předškolním období kooperativní a dítě tak potřebuje ke hře vrstevníky. Zde si dítě může zkusit role a chování, které vidělo v rodině nebo např. televizi a může vidět, jak na to reaguje jeho okolí. Pro dítě je klíčové, aby se setkávalo s různě starými dětmi a posléze se jim dokázalo přizpůsobit. Podřídít se staršímu, pomoci mladšímu nebo se prosadit ve skupině (Koťátková, 2005).

Díky kontaktu s druhými dětmi se může dítě naučit nahlížet na situaci z různých úhlů a nejen ze svého, což je důležité pro proces decentrace, o kterém jsem se již zmínila. To, jak by měly vztahy vypadat, ukazuje dítěti rodina a v předškolním věku i mateřská škola. Ale rodina je pro dítě stále nezbytná a je místem, kde se dítě stále cítí chráněno, v bezpečí a podporováno (Šulová, 2004).

Hra

V procesu socializace dítěte je právě hra důležitou činností. Dítě toto jednání provádí, když je šťastné, nemocné, zdravé i unavené. Je to konání, ve kterém se dítě učí i poznává okolí a vztahy a může sloužit k odreagování se, uvolnění, řešení problémových situací a podobně. V procesu hry můžeme zjistit, na jaké vývojové úrovni se dítě právě nachází. Koncem předškolního období odlišuje dítě práci od hry. Začíná postupně chápat smysl práce a chce ji vykonávat doopravdy (Šimíčková, 2005).

U dětí se v předškolním období začíná objevovat tzv. "symbolická hra", do které dítě promítá své problémy, aby se lépe mohlo vyrovnat s realitou. Dítě si zde může realitu přizpůsobit sobě a tak uspokojit svá přání. Může si znova zopakovat situaci, které neporozumělo nebo najít schůdné řešení. Aby si dítě mohlo procvičit budoucí role, nebo nalézt řešení pro určitou situaci, může k ní využít tzv. "tematickou hru". Ke konci předškolního období se u dětí objevuje tzv. "kooperativní hra", kdy si děti již hrají ve skupinách, dokáží si naplánovat příběh, rozdělit role (nadřízené a podřízené) a domluvit jasná pravidla (Vágnerová, 2005).

2 DĚTSKÝ VÝTVARNÝ PROJEV

Výtvarný projev je to, co dítě vytvoří během výtvarné činnosti zahrnující výtvarné umění, jako kresbu, malbu nebo tvorbu prostorových výtvorů z různých materiálů. Výtvarný projev dítěte se odvíjí od individuality dítěte, jeho vnitřního prožívání a je způsobem komunikace s okolím (Valachová, 2010).

Dle Kelloggové (1969 in Valachová 2010), se výtvarný projev dítěte vyvíjí v pěti stupních: čmáranice, schéma, kombinace, asociace a figurace.

Kresebný projev musí být doplněn rozhovorem s dítětem, jež naznačí neočekávané významové souvislosti, jež bychom neobjevili. Téma kresby příliš nevnucujeme, neradíme a vyhýbáme se překreslování. Výtvarný projev podpoříme povídáním si nad ilustrovanou knihou, kvalitní a přiměřenou četbou. Kresba má být zajímavá herní aktivita a ne povinnost.

2.1 Klasifikace výtvarného projevu podle osobnosti dítěte

Dětskou kresbu můžeme dle Uždila (2002) členit i podle toho, jakou má dítě povahu a co vše se tak v jeho kresbě zobrazuje a její působivost. První použil dělení povah v závislosti na přístupu k okolnímu světu Carl Gustav Jung, který rozdělil společnost do dvou skupin – extrovertů a introvertů.

Dle Valachové (2010) a Uždila (2002) ale neexistují výrazně vyhraněné typy dětských kreslířů podle jejich povah. Většinou se setkáváme se smíšenými typy.

Dítě s povahou extroverta se snaží důkladně vystihnout zobrazovanou věc, snaží se vykreslit důležité i méně důležité součásti této věci. Chce u předmětu vystihnout správně vzhled, proporce, osvětlení i místo v prostoru (Mlčák, 1996).

U dítěte introvertního typu je důležitější zážitek a prožitek zobrazované situace, než nakreslit tento předmět správně podle proporcí. Téma, které dítě kreslí, se často neopakuje. Snaží se o celkovou harmonickou představu zobrazovaného předmětu. V kresbě se zobrazuje emocionální vztah a přitáhne tak pozorovatele svou samozřejmostí a bezprostředností (Uždil, 2002).

Dítě ale nemusí po svůj celý život jen introvertem nebo extrovertem, ale jeho povaha se může v průběhu života i měnit a tím se mění i jeho kresba (Mlčák, 1996).

Dítě tzv. „vizuálního typu“ převážně extrovertní a zaměřuje se hlavně na vizuální stránku objektu. Dítě reálně zobrazuje barvy a snaží se pravdivě zobrazit venkovní svět. Soustředí se hlavně na detaily a tvar zobrazované věci (Valachová, 2010). Dítě tohoto typu lpí na zajímavých vlastnostech věcí. Dítě hledá odpovědně danou barvu, aby se pravdivě přiblížil skutečnosti a dekorativní působení kresby je tak menší, než u dítěte haptického typu (Uždil, 2002). Dítě tzv. „haptického typu“ je převážně introvertní a zaměřuje se na hmatovou stránku. Výtvar takto zaměřeného dítěte působí dekorativně (Valachová, 2010). Dítě používá barvu absolutně a nevyhýbá se jí. Barvu klade plošně a je tak plně uplatněna (Uždil, 2002). Dítě extrovertně vizuálního typu více hledá podobnost mezi obrazem a viditelným jevem. (Valachová, 2010). Dítě introvertně haptického typu využívá hodnotu barev, upřednostňuje barvy, dekorace jsou svěží a dekorativnější (Valachová, 2010).

2.2 Stadia dětského výtvarného projevu

Výtvarný projev se dle Valachové (2010) vyvíjí ve čtyřech stádiích v závislosti na vývoji myšlení:

1. Období čmáranice

Toto období trvá do 2 až 3 let dítěte. Čmáranice dosud nemá žádný obsah. Má pro dítě blízko ke hře a dětem se líbí, že mohou zachovávat trvalou stopu. Postupně dítě maluje ovály z důvodu pohybu, který vychází z ramenního kloubu. Až dítě kreslí rovnou čáru, je to známka toho, že dokáže správně natahovat a ohýbat prsty. Roční dítě čmárá na papír, mimo něj, ve vzduchu a je to pro něj zajímavá a zábavná aktivita a zanechává po sobě stopu. O počátcích kreslení můžeme hovořit okolo 16. až 22. měsíce, kdy se v kresbě začíná projevovat koordinace ruky a oka. Dvouleté dítě dokáže malovat několik základních čmáranic, ale až se v jeho kresbě objeví vodorovné a svislé linie, lze hovořit o pokroku. Dítě zpomaluje pohyb kresby oválu a snaží se jej namalovat jednou čarou.

2. Období spontánní obsahové dětské kresby

Toto období je ohraničeno věkem 7 nebo 8 let a je často nazýváno obdobím dětského naivního realismu.

Dělí se na dvě stadia:

a) Přechod od čmáranic ke stádiu prvotního obrazu

Dítě ve dvou letech již propojuje kresbu s představou a nastává doba, kdy svou kresbu chce pojmenovat a interpretovat. Zobrazuje jen to pro něj důležité a snaží se vše komentovat dle sebe a hodně subjektivně. Komentář dítěte je závislý na jeho slovní zásobě a vývoji řeči.

b) Grafické typy

Tříleté dítě začíná kreslit nejdříve spirálu a kruh a posléze čtverec. Dítě ve čtyřech letech začíná kreslit postavu, dům, strom atd. V pěti letech je v kresbě obsažen trup a hlava je s ním přímo spojená a nohy jsou daleko od sebe. Proporce stále nejsou v souladu. V šesti letech dítě v kresbě postavy přidává další detaily, jako uši a vlasy.

3. Období napodobování optické podoby

Toto období je ohraničeno věkem 11 až 12 a je také nazýváno vizuálním realismem. U dětí se rozvíjí konkrétní a logické myšlení a klesá tvořivost. Dítě se snaží přesně vnímat prostor, čas, velikost a hmotnost. Z kresby se vytrácí spontánnost a náhodnost a snaží se vytvořit působivé dílo. V sedmi letech se dítě snaží lépe vystihnout proporce postavy a nohy již nejsou tak dlouhé. Snaží se lépe nakreslit oblečení a účes. V osmi letech dítě začíná kreslit profil, ruce vychází z trupu a nohy se spojují v rozkroku. V devíti letech se dítě snaží zachytit pohyb postav. V kresbě chlapců a děvčat začínají vznikat rozdíly.

4. Ztráta zájmu o dětský výtvarný projev

Nastává v 11 až 12 letech, kdy se mění myšlení dítěte a jedná se o tzv. „krizi dětského výtvarného projevu“. Dítě je více sebekritické, kdy se jeho kresba nepodobá reálnu a jeho myšlení je abstraktní. Začíná se objevovat obkreslování a stínování. Podle kresby můžeme poznat zájmy dítěte. Od 12 do 16 let má na kresbu obrovský vliv pubertální období, kdy se dítě snaží poznat podstatu věcí. Dítě se snaží shodně zobrazit předmět. Od 15 do 22 let výběr výtvarných témat je již závislý na osobních zájmech jedince. Inspiraci může adolescent získat z ilustrace, pohádky, ale i jiné tvorby.

Dětský výtvarný projev odráží osobnost dítěte, jeho zájmy a záliby, vývojovou úroveň a odráží jeho charakter, individualitu a věk. Vzniká z důvodu seberealizace, radosti ze hry a

snahy něco napodobit svou kresbou. Výtvarný projev každého dítěte prochází stejnými stadii a kresby se podobají a děti tak prochází tzv. stadiálním vývojem. Vyvíjí se podobně jako řeč a je ovlivněn mnoha okolnostmi, jako je složitost zadaného úkolu, psychický stav dítěte a jeho tvořivost (Valachová, 2010).

Výtvarný projev nám může pomoci odhalit dětskou psychiku. Dítě je v kresbě otevřené a spontánní. Lze říci, že je určitou formou dorozumívání se, kdy může dítě vyjádřit své pocity i jinak, než slovy. Nedílnou součástí dětského výtvarného projevu je kresba, která nám může více poodhalit aktuální stav dítěte a odkrýt jeho duši.

3 DĚTSKÁ KRESBA

„Mezi psychology a pedagogy se dávno ví, že zkoumání dětské kresby představuje královskou cestu do dětské duše (Davido, 2001, s. 13).

Prostřednictvím kresby k nám dítě mluví a můžeme tak lépe proniknout do jeho osobnostních vlastností i sociálních vztahů. V kresbě dítě zobrazuje svou celou osobnost. Abychom s pomocí kresby dítě opravdu poznali, je klíčové si s ním o jeho „výtvoru“ i promluvit a vyslechnout si jeho komentář, neboť některé aspekty nemusíme odhalit a dítě nám je jednoduše přiblíží. Kresba je pro dítě podstatná a je třeba, aby ji učitelé a rodiče podporovali, ale také příliš nepřeceňovali. Rodiče a učitelé by do kresby dítěte příliš neměli zasahovat a napravovat jeho chyby, které mohou být způsobeny jeho dosavadní vývojovou úrovní, a jež budou napraveny později dítětem samotným (Uždil, 2002). Dětská kresba se vyvíjí současně s vývojem jedince, bez ohledu na jeho umělecké schopnosti. Každému věku odpovídá specifický typ kresby. Prochází etapami, které úzce souvisí s vývojem intelektu, grafomotoriky a radosti z procesu kresby. Dítě na papíře zobrazuje svá vědomá i nevědomá přání. Podle kresby můžeme spatřit, zda je dítě spokojené nebo ho něco trápí, jaké má citové vztahy a prožitky ať již z rodiny, pobytu venku, pohádek či běžného života kolem něj.

Kresba rozvíjí u dětí motorickou zručnost a v předškolní fázi prodělá vývoj od jednoduché čmáranice ke složitějšímu výtvoru (Davido, 2001).

Kresba je projektivní metoda, kdy děti ve své kresbě projevují přání, představy, vztahy a problémy, které je trápí. Prostřednictvím kresby můžeme zjistit informace, které by nám dítě samo nesdělilo, nebo nechce sdělit. Kresba je činností, která děti baví a je pro ně vyhledávanou hrou (Čačka, 1996).

K diagnostickým účelům se používá kresba postavy, rodiny, domu, stromu aj. a je zpravidla využívána při psychologickém vyšetření (Tomanová, 2006). Kresba může sloužit i ke komunikaci jak zdravého dítěte, tak postiženého. Dítě kreslí celé své okolí a můžeme tak zjistit, v jakém prostředí dítě žije, jak si rozumí s rodiči a okolím, jaký má na něj vliv a jak se právě v tuto dobu cítí a jestli jej něco netrápí. Začátky kresby jsou jako začátky řeči, souvisí s osobností dítěte a jeho ontogenetickým vývojem. Názor na to, jak vnímají svět, často vyjadřují často v kresbě, ale nejen v ní. Dítě jej vyjadřuje i ve hře nebo vyprávění. Dítě se právě kresbou snaží ukázat realitu tak, jak ji chápe ono a dle Vágnerové (2005) je

neverbální symbolickou funkcí, kdy je prostřednictvím kresby vyjádřeno pomocí symbolů to, co dítě cítí a prožívá a není k tomu třeba žádných slov.

Než dítě začne kreslit, je důležité znát jeho lateralitu. U některých dětí je lateralita ruky zřejmá a nemusíme ji zjišťovat. Do tří let se střídají období používání jedné nebo obou rukou a ve čtyřech by se měla lateralita ruky ustálit. Děti tak začínají užívat ruku, která je přesnější, rychlejší a obratnější. Zřetelně se lateralita ruky projevuje v pěti až sedmi letech a plně zůstane až deseti nebo jedenácti letech. Lateralitu u dítěte zjišťujeme jeho pozorováním při spontánních i řízených činnostech, při kresbě a zkoušce laterality. Při sledování je dominantní ruka ta, která vykonává pohyb. Pro delší pozorování je možno si vytvořit pozorovací arch (Bednářová, 2008).

3.1 Význam barev v dětské kresbě

Můžeme přikládat psychologickou hodnotu tomu, jakou barvu si dítě vybere, ale je nutné přihlížet i k věku dítěte. Pokud dítě určitou barvu použije, je důležité sledovat intenzitu, hustotu, viditelnost a odstín dané barvy. Všechny tyto vlastnosti dávají kresbě určitý význam (Davidová, 2001).

Individualitou dítěte je dáno, jak barevně zobrazí určitý objekt. Barva ale nemusí vždy odpovídat skutečnosti. Zvolená barva dítěte závisí na jeho prožitcích, zkušenostech a psychice. Děti mají barvy spojené s určitými skutečnostmi a předměty, které spolu souvisí. Například zelená barva je pevně spojena s korunou stromu, kterou děti vždy kreslí zelenou. Pokud ale barva není jasně dána, může dítě využít svou fantazii. Zvláštností je tzv. "barevné vidění", kdy si při určitém zvuku představíme danou barvu. Má-li dítě kreslené osoby nebo předměty rádo, kreslí je jasnými a teplými barvami (Uždil, 2002).

Interpretace barev má dle Davidové (2001) svá úskalí. Barvám použitým v dětské kresbě můžeme přikládat význam, ale na druhou stranu, musíme přihlížet i k dalším faktorům. Těmi mohou být móda, kulturní a rodinný vliv na dítě, kombinaci barev a podobně. V interpretaci kresby nemá barva jasnou hodnotu. Můžeme zkoumat, zda jsou v obrázku využity teplé nebo chladné barvy a jak na nás tato kresba působí.

Pokud dítě před šestým rokem používá výhradně **červenou** barvu, je to zcela normální. Pokud ji ale dítě používá výhradně i po šestém roce, může tak jeho kresba naznačovat náchyllost k agresivitě a menší schopnost kontrolovat své emoce.

Pokud **modrou** barvu používají i děti mladší pěti let, může to naznačovat jejich přílišnou sebekontrolu, než děti, které používají červenou barvu. Pokud dítě v šesti letech používá modrou, je dobře adaptované a již nechce být "miminkem". Jestliže dítě používá výhradně modrou barvu, může se dítě až příliš kontrolovat.

Používání **zelené** barvy odráží sociální vztahy a její užití má stejný význam jako modrá barva.

Žlutá barva je velice často používána s červenou barvou nebo i samostatně. Někdy může zobrazovat závislost dítěte na dospělé osobě.

Někdy může **hnědá** barva společně se žlutou odhalit špatnou adaptaci dítěte v rodině i společnosti a projevit konflikty. Agresivní barvy volí často umíněné děti.

Fialovou barvu používají děti málokdy, pokud ale ano, může to být znakem neklidu. Objevuje se ve spojení s modrou barvou a prozrazuje úzkost. Dítě ji může užívat, pokud se ještě nestačilo dobře adaptovat na nové prostředí.

Černá barva se vyskytuje u dětí jakéhokoli věku a odhaluje u dítěte úzkost. Někdy může ale naopak zobrazovat bohatý vnitřní život dítěte. Zvláštní význam má tato barva v období puberty (Davido, 2001).

Barva je základní výrazový prostředek jak umělce, tak dítěte. Barvy působí na psychiku, ovlivňují estetiku výtvaru a v každé kultuře může mít daná barva jiný význam. Každé dítě je individuální osobností a může určitou barvu vnímat jiným způsobem a využít ji ve své kresbě dle svého pocitu, zážitku, nálady a pocitů. Proto by měl učitel znát dělení barevné typologie dětí a využít ji ve své práci a dělit výtvarné činnosti tak, aby mělo každé dítě možnost uplatnit své schopnosti.

3.2 Zobrazení lidské postavy

Kresba postavy vypovídá o dítěti mnohem více, než jiné kresby. Pokud kreslí jednu postavu, je téměř jisté, že kreslí sami sebe. S kresbou více postav, můžeme sledovat, zda některé postavě jistá část těla neschází, nebo nemají nakreslen na těle nadbytek končetin, nebo jsou nakresleny běžně, jako normální postava.

Zobrazení základních částí postavy

Zobrazení hlavy a těla zahrnuje různé elementy, jako hlavu a její části, tělo, ruce, nohy a další detaily. Obličej je velmi důležitým prvkem postavy, který ji „polidšťuje“. U menších dětí je hlava a obličej mnohem větší, než zbytek těla, což je vývojově normální. Dále je uvedena tabulka autora Davido (2001), kde jsou uvedeny hlavní atributy postavy a popsán jejich možný význam v dětské kresbě.

Tabulka č. 1 Zobrazení hlavních atributů hlavy a těla v kresbě lidské postavy

Nos	může symbolizovat falický symbol.
Oči	jsou "cestou do duše dítěte" a zobrazují svět, jak jej dítě vidí. Oči nám také slouží jako ochrana před nebezpečím.
Vlasy	jsou obvykle sexuálním symbolem. Pokud se dítě až velmi zajímá o svůj vzhled, mohou být načesané a kudrnaté.
Uši	slouží ke slyšení a získání informací. Dítě, které chce vědět více, je kreslí velké a dítě, jež je neslyšící, uši nekreslí nebo je kreslí obrovské.
Ústa	jsou symbolem pro dorozumívání a konzumaci, ale také i jako erotický symbol. Dítě, které nenakreslí u svých postav ústa, může mít problém ve vztazích. Otevřená ústa s vyceněnými zuby naznačují agresivitu. Nakreslí-li dítě silné rty, může jimi naznačovat smyslnost. Pokud ale dítě namaluje osobě ústa sevržená a neusmívající se, může prozrazovat u této osoby určité napětí. Kulatá ústa se objevují u velmi malých dětí. Pokud se objevují u dětí starších, mohou

	být duševně opožděny.
Brada	Brada se objevuje až u starších dětí a naznačuje mužnost zobrazované postavy.
Ruce	Kresba rukou má různé podoby v závislosti na věku a vývoji dítěte. Děti je mohou zobrazovat jako „smetáčky, hrabičky, kolečka“ a nejčastěji je kreslí s pěti prsty. Kreslí-li dítě ruce dobře, je dítě dobře socializované. Pokud jsou ale ruce schované v kapsách nebo je postava nemá vůbec, může mít dítě s touto postavou špatné vztahy, nebo může mít masturbační problémy.
Paže	Pokud jsou paže nakresleny dále od těla, je dítě dobře socializováno do společnosti. Jestliže je ale nakreslí ochablé u těla, mohou symbolizovat prohru.
Nohy	Pokud se dítě cítí zranitelně a křehce, znázorní své nohy ohnuté a znázorní své nižší schopnosti.
Prsa	v kresbě naznačují, že se již začíná zabývat sexuálními otázkami

Zobrazení oblečení kreslené postavy

Kresba oblečení u dané postavy je velmi důležité. Z jejího vizuálního vzhledu můžeme pochopit, jaké emoce, city a postoj k této postavě dítě zaujímá. Pokud má dítě postavu rádo, maluje jí oblečení zdobené, krásné a jasnými barvami. Pokud ale chce dítě postavu degradovat, namaluje jí oblečení směšné, potrhané a nehezké. Aby této postavě více zneškodnilo jemu dále škodit, může vynechat kresbu jejich rukou nebo nohou.

Dále je uvedena tabulka autora Davido (2001), kde je naznačeno, jaký význam může mít dětmi namalované oblečení.

Tabulka č. 2 Kresba oblečení u lidské postavy

Nahá postava	Děti do sedmi let kreslí postavy ještě nahé a vývojově je tato situace normální, ale dítě okolo desátého roku by již mělo kreslit postavu oblečenou. Oblečení zde zobrazuje začlenění do společnosti.
Oblečená postava	Dítě obléká postavy dle svého vkusu a podle znázorněného oblečení můžeme osobu sociálně zařadit. Pokud má postava šaty otrhané a nepěkné, osoby si dítě velice neváží. Opak ale platí u osob, které mají nádherné a zdobené šaty.
Kapsy a knoflíky	Ozdoby zobrazené na oblečení zvyšují hodnotu postavy a jsou pro děti důležité. Ale avšak velký počet ozdob může znamenat, že je dítě na této osobě závislé
Zmrzačená postava	Zmrzačením se snaží děti znevážit osobu, jehož nechtějí ve své přítomnosti a podobně. Ke zmrzačením může být důvod fyzické trestání, kdy děti nenakreslí rodiči ruce nebo nohy, aby jim dále nemohl ubližovat.

4 VÝVOJ DĚTSKÉ KRESBY

Dle mnoha odborníků se dětská kresba vyvíjí různými stádii. V některých stádiích se odborníci shodují a v jiných se jejich názory liší. Kresba se u dítěte vyvíjí stejně, jako řeč. Vývoj kresby probíhá dle ontogenetického vývoje. Vybrala jsem autorky Davidovou a Vágnerovou, které popisují vývoj kresby ze svého psychologického hlediska. Davidová se zaměřuje na vývoj kresby již před prvním rokem života dítěte, zato Vágnerová vývoj kresby popisuje od věku batolete. Dále jsem vybrala autora Příhodu, který popisuje vývoj kresby též od batolecího věku ale až do období krize kresby, kdy dítě přestává kreslit.

4.1 Stadia vývoje dětské kresby

Dětská kresba

Roseline Davido

Roseline Davido rozdělila kresbu dítěte do pěti fází – období skvrn, stadium čmáranic, stadium čárání, stadium hlavonožců a kresbu realistické postavy. Dle autorky se dětská kresba vyvíjí v několika fázích. Každá fáze je charakteristická pro dané vývojové období, ale u některých dětí je možné, že se ve vývoji kresby opozdí a proto je toto rozdělení prudce individuální.

- **Období „skvrn“**

Prvním obdobím je období „skvrn“. Toto období nastává před jedním rokem dítěte, pokud je mu umožněno kreslit. Ale jen někteří rodiče umožní tak malému dítěti vyjádřit se kresbou.

- **Stadium „čmáranic“**

Následujícím obdobím je stadium „čmáranic“, které u dítěte nastává okolo jednoho roku. Dítě čmárá všemi směry, ale tužku nezvedá. Pohyb vychází z ramenního kloubu a tužka je jakýmsi „prodloužením ruky“ dítěte.

- **Stadium „čárání“**

Toto stadium následuje po stadiu „čmáranic“. Čárání se objevuje u dětí do 3 let. Dítě se snaží něco nakreslit s určitým záměrem a snaží se dle nápodoby dospělých lépe držet tužku. Pozornost tak malého dítěte není dlouhá, trvá jen několik minut.

- **Stadium „hlavonožců“**

Okolo třetího roku dítě kreslí s určitým záměrem a kresba má již obsah. Dítě začíná kreslit postavu člověka, jež je zvana „hlavonožec“, protože dítě kreslí postavu bez těla, kdy jsou nohy a ruce často připojeny k hlavě představované kolečkem. Toto stadium přetrvává asi do pěti let dítěte, kdy dítě začíná kreslit tělo a další podrobnosti v postavě člověka.

- **Stadium postavy člověka**

Asi od pěti nebo šesti let začíná dítě kreslit postavu člověka, která má mnohem více podrobností, než dříve uvedený „hlavonožec“. Postava je rozšířena o krk, tělo, prsty, boty, oblečení, náušnice, klobouk a podobně.

Václav Příhoda

Příhoda (1971) rozdělil kresbu do 6 fází – črtací experimentace, prvotního obrysu, lineárního náčrtu, realistické kresby a naturalistické kresby. Tato stadia jsou uvedena v knize Mlčáka (1996). Popsal vývoj dětské kresby od druhého roku dítěte, až do dvanácti let, kdy dětská kresba ustupuje. Děje se to kvůli pocitu dítěte, že jeho ztvárnění není dokonalé podle jeho představ

- **Stadium črtací experimentace**

Dítě se nachází v uvedeném stadiu okolo druhého roku, kdy pohyb tužky po papíře vychází ještě z ramenního kloubu a dítě tedy kreslí hlavně oblouky. Kresba dítěte není dosud plánovanou aktivitou a nemá obsah.

- **Stadium prvotního obrysu**

Stadium nastává okolo třetího roku dítěte, kdy se dítě snaží již v kresbě něco zobrazit. Nejdříve až v průběhu kresby dítě řekne, co zobrazí, později již obsah budoucí kresby dokáže říci dopředu a tohoto „plánu“ se držet.

- **Stadium lineárního náčrtu**

Stadium lineárního náčrtu se u dětí objevuje okolo čtvrtého roku dítěte

- **Stadium realistické kresby**

Toto stadium začíná u dětí v pěti až šesti letech a přetrvává až do deseti let věku dítěte.

- **Stadium naturalistické kresby**

Dítě se nyní nachází v posledním stadiu dětské kresby, které vývoj kresby završuje. Stadiem začíná u dětí okolo deseti let věku dítěte. Dítě již nekreslí předmět podle toho, co o něm ví, ale tak, jak jej vidí. Proto se v kresbě objevuje stínování a perspektiva. V tomto období může u dítěte nastat „krize kresby“, kdy začíná své kresebné výtvary považovat za špatné a přestává kreslit. U menšiny dětí může kresba i nadále pokračovat a dále se vyvíjet.

Marie Vágnerová

Vágnerová se zaměřuje na vývoj kresby dítěte od batolecího do předškolního věku z psychologického hlediska. Kresba zobrazuje celkový psychický rozvoj dítěte. Souvislost mezi postavou člověka a prvními čarami, které dítě čmárá, je na začátku vývoje dětské kresby spíše náhodná. Svě dílo dodatečně pojmenovává jako člověka buď spontánně, nebo pod vlivem dospělých. Dítě během kreslení nebo po jeho ukončení své pojmenování kresby lehce mění. Může to působit jako by pro něho hledalo dodatečný význam. Pravděpodobně zde jde o kombinaci úmyslu a náhodného počínání (Mlčák, 1996).

- **Presymbolická, senzomotorická fáze**

Je charakteristická pro batolata, kdy je baví samo kreslení a někdy i více než to, co vznikne. Dále jej nezajímá to, co nakreslilo.

- **Přechod na symbolickou úroveň**

Dítě zjistí, že prostřednictvím kresby může něco zobrazit. Dočasně může svou kresbu i pojmenovat dle něčeho, co je v kresbě výrazné.

- **Primární symbolické vyjádření**

Dítě již má před kresbou úmysl, že chce něco zobrazit. Podobnost reality a kresby závisí na dovednostech a schopnostech dítěte i na tom, jak se dítě právě při kresbě cítí. Dítě se může snažit zobrazit to, co je pro něj na objektu důležité. Jako je to například u tzv. „hlavonožce“, kdy je právě v tomto období kresby pro dítě důležitá hlava a její detaily. Často děti zaujmou jako námět na kresbu lidé, a proto je obvykle kreslí.

V této kapitole jsem se snažila nalézt odborníky, kteří se zabývají vývojem dětské kresby jako takové. Kresba se mění v závislosti na vývoji dítěte po stránce inteligence, grafomotoriky a psychické stránky. S pomocí kresby můžeme poodhalit, na jakém vývojovém stupni se dítě nachází, jak chápe svět, co ví o nás, jaké jsou jeho zájmy a co nemá rádo. Dítě zde zobrazuje, jaký je jeho postoj ke světu. A kreslí to, jak by chtělo, aby jeho svět vypadal.

Lidská postava

V této kapitole jsem se chtěla v kresbě zaměřit hlavně na vývoj lidské postavy. Dítě postavu začíná kreslit asi ve třech letech, kdy zvládá symboly, jako jsou kruh a čáry rovné a svislé. První postava, jež nakreslí, se nazývá tzv. hlavonožcem, protože dítě nakreslí tělo ve tvaru kruhu a k němu připojí čtyři čáry představující ruce a nohy. Doba zobrazování hlavonožce v kresbě u dítěte by měla trvat do jeho pěti let a před začátkem školní docházky by dítě mělo lidskou postavu zobrazovat realisticky s mnoha více podrobnostmi. Vše je samozřejmě ale individuální u každého dítěte z důvodu jeho zálib, schopností a dovedností v kreslení a možnostech ke kresbě, které mu mohou poskytovat rodiče nebo mateřská škola.

Zdeněk Mlčák

Dítě v kresbě zobrazuje předměty a osoby, které pro něj mají subjektivní a trvalý význam. Středem zájmu se tak pro dítě stává člověk a to, co s ním souvisí. Mlčák rozdělil kresbu lidské postavy do několika stádií od tří let dítěte až do puberty, kdy kresba postupně ustupuje.

- **Kresba dítěte ve věku tří až čtyř let**

Kresba lidské postavy se objevuje až v tomto věku dítěte, pokud by se objevila dříve, bylo by to velice výjimečné. Vývoj kresby postavy u dítěte závisí i na tom, jak často dítě kreslí, jaké má podmínky u kreslení a v jakém prostředí žije. Dítě kreslí postavu zobrazovanou tzv. „hlavonožcem“, kdy je tělo i hlava zobrazována jedním oválem, ke kterému jsou připojeny čtyři čáry představující ruce a nohy. Na obličejí dítě znázorní hlavně to, co je pro něj nejdůležitější, což jsou oči, vlasy, ústa a popřípadě i nos.

- **Kresba dítěte ve věku pěti let**

Dítě již v kresbě začíná zobrazovat i trup, ale ten je stále menší, než hlava, která, jak se zdá, je pro dítě stále ještě důležitější. Trup může dítě zobrazovat jako trojúhelník nebo ovál, ale stále se v jeho kresbě nezobrazuje ještě krk.

- **Kresba dítěte ve věku šesti let**

V kresbě dítěte tohoto věku se již upravují proporce kresleného těla. Dříve dítě kreslilo trup mnohem menší než hlavu, ale nyní je zobrazení člověka mnohem blíže skutečnosti.

Kresba je zřetelně členěna na části, které může dítě kreslit stále zvlášť a připojovat je k sobě. Paže jsou správně připojeny k trupu a ne již k hlavě a podobně. V jeho kresbě může být již naznačen oděv.

- **Kresba dítěte ve věku sedmi let**

V kresbě se dále upřesňují proporce jak hlavy, tak i těla. Nohy jsou kresleny více u sebe, paže připojeny správně a konečně se objevuje i krk. Dítě kreslí více detailů (klobouk, náušnice, sukně, kalhoty) a můžeme již rozeznat pohlaví kreslené postavy.

- **Kresba dítěte ve věku osmi let**

V kresbě se stále lépe upřesňují proporce, kdy se např. nohy člověka spojují v rozkroku, a paže kreslí podél těla. Dítě již kreslí postavu postupně, kdy její části na sebe hned navazují. A nyní se začíná snažit zobrazovat postavu v pohybu a využívá k tomu náhled z profilu. Zpočátku může být kresba profilu nedokonalá, kdy může špatně připojovat ruce, nebo mísit kresbu z profilu a zepředu.

- **Kresba dítěte okolo devátého roku**

Dítě se dále snaží zobrazovat postavu v pohybu, kdy je toto zobrazení dokonalejší, než bylo dříve. Je lépe naznačena chůze, v obličeji je více podrobností a ruce se pohybují. U dívek je možné sledovat, že kladou větší důraz na oblečení své kreslené postavy.

- **Kresba dítěte mezi desátým a jedenáctým rokem**

V tomto období se kresba postavy završuje, a pokud dítě kreslí dále, jeho kresba se již jen zdokonaluje. Dítě se snaží zobrazovat svou postavu trojrozměrně. V kresbě se tedy objevuje stínování a podobně. Po nástupu puberty u dítěte kresba postupně ustupuje, protože si dítě myslí, že je nedokonalá.

Marie Vágnerová

Dle Vágnerové (2005) děti často zaujmou jako námět na kresbu lidé, a proto je obvykle kreslí. Popisuje vývoj kresby hlavně v předškolním období, kdy se kresba proměňuje z tzv. hlavonožce až po více realistickou kresbu, která má mnohem více podrobností a detailů. Všechny zdravé děti na celém světě kreslí v určitém věku přibližně stejným způsobem, proto někteří autoři vytvořili stádia dětské kresby.

- **Stadium "hlavonožce"** se objevuje přibližně ve třech letech věku dítěte. Důležitý je pro děti lidský obličej, kterým mohou se světem navazovat sociální kontakty, proto se hlavně soustředí na jeho zobrazení. Následující jsou končetiny, kterými mohou děti provádět aktivitu. Dítě v tomto věku zobrazuje to, co je pro něj nejdůležitější.
- **Stadium subjektivně fantazijního zpracování.** Děti kreslí takto postavu ve čtyřech až pěti letech. Typické jsou pro toto období průhledné kresby, kdy dítě postupně svou postavu obléká, nebo zobrazuje vnitřní orgány a podobně. Dítě tak nerespektuje realitu
- **Stadium realistického zobrazení.** Ke konci předškolního věku se kresba postavy přibližuje reálnému zobrazení. Dítě kreslí to, co vidí.

V popisu vývoje kresby postavy se autoři v jistých vývojových stádiích shodují a v jiných ne, někteří je popsali více do podrobností, jiní méně. Kresba lidské postavy u dítěte předškolního věku se řídí jistými zákonitostmi a u většiny dětí se vyvíjí ve stejném sledu stadií, ale na druhou stranu může být u každého dítěte v jiném časovém období a vyvíjet se rychleji, nebo pomaleji. Vývoj kresby dítěte je tedy velmi individuální.

4.2 Znaky dětské kresby

V dětské kresbě se projevují znaky, které jsou pro ni charakteristickou a objevují se mezi třetím a jedenáctým rokem dítěte. Zobrazení souvisí s vývojem dítěte po fyzické i psychické stránce. Dítě se snaží vše zobrazit ze svého pohledu a často pro nás nereálně, ale vše zobrazuje dle sebe. S pomocí znaků můžeme spatřit, jak se dítě vyvíjí a pomoci mu s případnými problémy, které se v kresbě zobrazují.

Základní čára

Základní čára kopíruje spodní okraj papíru a představuje zemi. Zpočátku může sloužit dobře, ale posléze jej může omezovat a část papíru zůstává nevyužita. Nebo pokud chce dítě nakreslit více objektů a postav, zůstává mu již málo místa, může na základní čáru zobrazit u více okrajů papíru (Uždil, 2002).

Transparentnost

Pokud dítě kreslí objekt tak, že do něj můžeme nahlédnout, i když reálně to možné není, mluvíme o transparentnosti. Dítě může kreslit postavu a zdůraznit jí vnitřní orgány, nebo dům, ve kterém můžeme nahlédnout do domácností. Transparentnost je běžná u dětí do sedmi do devíti let, ale většinou se tento jev vytrácí s nástupem školní docházky. Pokud ale tento jev přetrvává i po desátém roce, může se zde projevit zaostalost dítěte (Davido, 2001).

Projevuje se tehdy, pokud dítě kreslí předměty, skrz něž můžeme vidět činnosti, které se dějí za nimi. Dítě je kreslí, jako průhledné, ale měly by být skryty. Není zde zobrazena realita, ale projevuje se snaha projevit své znalosti (Šupšáková, 2000).

Sklápění

Dítě mezi pátým a sedmým rokem stále nerozeznává horizontální a vertikální pozice, a to je důvodem, proč se tzv. „sklápění“ objevuje v kresbě dítěte. Dítě tak například sklápí horizontální pohled do vertikálního. Dítě kreslí dle svých znalostí, zkušeností a viděného (Davido, 2001).

Sklápění je způsob, jak zobrazit vše, i to, co nemůžeme vidět (Uždil, 2002).

Personifikace

Děti se snaží oživit neživé předměty a jim přisuzovat lidské vlastnosti (Šupšáková, 2000).

Obrácená perspektiva

Dítě zobrazuje objekty, které jsou blíže menší, než vzdálenější objekty. Důvodem může být to, že se dítě s některou postavou z obrázku identifikovalo a přizpůsobilo si tak celý prostor obrázku (Uždil, 2002).

Zvětšení působivého

Působivé věci nebo osoby, které dítě zaujaly, rádo kreslí mnohem větší, než ve skutečnosti jsou. Snaží se jim přidat na důležitosti (Šupšáková, 2000).

Vizuální realismus

Vizuální realismus se objevuje mezi sedmým a dvanáctým rokem dítěte, ale jeho výskyt je ovlivněn i mentální úrovní, prostředím, jež dítě obklopuje a mentální zralostí. Dítě se již snaží nakreslit vše realisticky a nemůžeme již „nahlédnout“ do domu zkrz zeď a podobně. Okolo sedmého roku se posléze objevuje kresba z profilu (Davido, 2001).

Horizont

V šesti až sedmi letech se v dětské kresbě začíná objevovat horizont, ale zatím stále neodpovídá naší představě. Spíše odděluje zemi a nebe a zároveň naznačuje nerovnosti terénu. Se zobrazením horizontu se v dětské kresbě zobrazuje zmenšování objektů, které jsou vzdálenější (Uždil, 2002).

Vyplnění prázdného prostoru

Děti se někdy snaží zabarvit nebo „vyčárat“ prostor, který je prázdný z důvodu, aby vypadal reálně (Uždil, 2002).

Tato činnost se projevuje hlavně u starších dětí, kdy se snaží tento prázdný prostor zaplnit, aby byl reálný (Šupšáková, 2000).

Zobrazení času

Dítě se snaží ve své kresbě zobrazit sled situací celého děje. Tato situace se nazývá výtvarným vyprávěním, kdy například dítě zobrazí pro něj důležité situace z pohádky. Často není celý děj uspořádán postupně, ale nahodile a učitel se musí naučit v takových kresbách orientovat (Uždil, 2002).

Pravidlo pravého úhlu

Zdá se, že původ pravouhlosti pramení z potřeby rozlišit dva směry co nejvíce zřetelně. Dítě může využívat pravý úhel i v situacích, kdy je zobrazení pravého úhlu v realitě nereálné. Například nakreslí komín na střechu domu v pravém úhlu, nebo osoby stojící na kopci jsou zobrazeny v pravém úhlu (Uždil, 2002).

Grafoidismus

Projevuje se kresbě, pokud ji dítě naklání ve směru písma. Dítě zakulacuje ostré a pravé úhly (Uždil, 2002).

Grafický automatismus

Dítě často opakuje tvary, které již zná, a mají různý význam. Například použije čáru, která může mít význam vlasů nebo trávy. Pokud její děti využívají až příliš často, může grafický automatismus zničit význam a vzhled kresby (Uždil, 2002).

Zobrazovací automatismus

Dítě opakuje grafické prvky tak často, až nejsou skutečné. Dítě může například nakreslit postavě příliš mnoho prstů a podobně. Pokud je u dítěte opakován déle, může být počátkem nepravého ornamentu (Šupšáková, 2000).

Nepravý ornament

Vzniká tehdy, pokud dítě přílišně zdobí vše ve své kresbě. Takový výtvar je při bližší interpretaci kresby chudý. Dítě jej může využít u částí kresby, které stále nezvládá a chce tímto ornamentem zakrýt jeho nepochopení (Uždil, 2002).

Pokud jej dítě zobrazuje, může být důvodem to, že je šťastno zvládnutím takového ornamentu. Pokud se ale objevuje příliš často, kresba tohoto dítěte je obsahově chudá a dítě se může snažit zakrýt některé své nedostatky v představivosti nebo myšlení (Šupšáková, 2000).

Rytmus, opakování, symetrie

Všechna tato pravidla děti ve své kresbě užívají. Nemusí vždy být výzdobou, ale mohou naznačovat členění plochy a dílo dítěte je celistvé. Takové dílo na nás působí harmonicky (Uždil, 2002).

Celistvost

Věci, které má dítě oblíbené umísťuje i tam, kde umístění všech těchto prvků není logické. Například může dítě vedle sebe nakreslit měsíc, slunce a hvězdy (Šupšáková, 2000).

Barevnost

Každé dítě má své oblíbené barvy. Děti často používají intenzivní, syté a čisté tóny barev. Vztah k barvám se odvíjí od psychického stavu dítěte, nálady a emocí (Šupšáková, 2000).

V kresbě dítěte předškolního věku se nejvíce objevuje sklápění, často i zvětšení působivého, pravý úhel, grafoidismus, zobrazovací automatismus, celistvost i barevnost. Pro analýzu lidské postavy můžeme využít zvětšení působivého, kdy děti mohou namalovat postavu člověka mnohem větší, než okolní předměty. Tato postava je pro ně tak důležitá, že zbytek obrázku zaniká. Dále nám může pomoci analyzovat kresbu pravý úhel. Děti jej často zobrazují u rukou, které připojí postavě k pasu v pravém úhlu. Znázorněná postava se může naklánět doprava, nebo doleva, což značí grafoidismus, kdy dítě naklání postavu směrem,

kterým bude později psát. Často děti postavě nakreslí až příliš mnoho prstů, což značí zobrazovací automatismus.

5 DIAGNOSTICKÉ TESTY

Kresba slouží jako diagnostický prostředek, jež slouží k poznání dětské psychiky, jež je doplněna slovní výpovědí dítěte. Analýzu provádí psychologicky vzdělaný odborník. Může být pomůckou pro rozlišení psychického zdraví a abnormalit. Výtvořů dětí s psychickými poruchami se liší od kreseb dětí zdravých, ale i vzájemně mezi sebou dle poruchy, kterou trpí.

5.1 Diagnostické testy analyzující lidskou postavu

Testy se snaží diagnostikovat kresbu lidské postavy u dítěte. S jejich pomocí můžeme odhalit, na jaké úrovni inteligence, grafomotoriky se dítě právě nachází. Testy musí splňovat metodologické požadavky, aby mohly být použity. Mezi tyto podmínky patří objektivita, standardizace, reliabilita a validita.

- **Test kresby lidské postavy „Draw a person“ (DAP)**

Autorkou testu, který pochází z roku 1926 je F. Goodenoughová. Je to spolehlivý test, kterým se inspirovalo mnoho dalších autorů, mezi nimi i čeští autoři jako Vágnerová nebo Šturma. Ti tento test přizpůsobili našemu českému prostředí roku 1982, ale od této doby již nebyl změněn. Test je určen pro psychology a nevypovídá příliš o dítěti, jsou tedy nutné další informace z diagnostiky dítěte (Kucharská, 2005).

Test je určen pro děti ve věku 3 až 13 a půl let. Hodnotící škála obsahuje 51 bodů. Při vytváření svého testu vycházela z toho, že se dětská kresba vyvíjí, přibývají v ní detaily a také se mění proporce. Test této autorky byl upraven pro české poměry autory Šturmou a Vágnerovou roku 1982 a změnou bylo, že hodnotící položky byly sníženy na 35.

Je psychologicky zaměřen, ale ve své praxi jej mohou využít i pedagogové. Jeho vyhodnocení není složitým procesem. K testu jsem se dále snažila sledovat i grafomotoriku, držení tužky, lateralitu a zaujetí kresbou.

Test je složen z 35 položek, jež každá je ohodnocena jedním bodem. Po sečtení bodů je získán obsahový a formální skóre podle množství detailů a jejich kvality a způsobu provedení kresby. Test je určen pro děti ve věku 3,5 až 11 let (Svoboda, 2009).

U dětí se v testu dle Goodenoughové (1982) sledují tři oblasti:

Formální prvky, kdy se v kresbě dítěte odráží zrakové vnímání, představivost, paměť, jemná motorika, senzomotorická koordinace a sjednocení všech těchto funkcí. Obsahové prvky, kdy Goodenoughová určila souvislost mezi vývojem kresby a vývojem intelektu dítěte. Osobnostní projektivní prvky, kdy se v kresbě projeví chování dítěte a jeho celá osobnost.

- **Kresba postavy**

Seznam padesáti jedna položek, které je možno sledovat u kresby postavy u dítěte sestavila M. Stoppardová v roce 1992 (viz. příloha p. 1). Za každou položku je přiřazen 1 bod (Tomanová, 2006).

- **Orientační grafický test školní zralosti**

Test je modifikován podle testu Jiráska. Test je rozdělen na 3 úlohy: kresbu lidské postavy, napodobení psacího písma a obkreslení deseti teček. Test je posuzován stupnicí bodů od 1 do 5. Provedení testu trvá asi 15 až 20 minut. Učitel dítěti jen vysvětlí pokyny a je posléze na dítěti, jak tento test splní.

Pro bakalářskou práci je stěžejní pouze kresba lidské postavy. Ta je hodnocena od jedničky do pětky, kdy jednička je nejlépe zobrazovaná kresba.

1. Postava má nakreslenu hlavu, trup a končetiny. Hlava je spojena s trupem krkem a není zobrazena větší, než trup. Na hlavě jsou oči, nos, ústa, uši a vlasy. Paže jsou zakončeny pěti prsty, nohy jsou dole zahnuté. Je naznačeno mužské oblečení. Postava musí být synteticky zobrazena.
2. Postava musí splnit všechny požadavky kromě syntetického zobrazení. Může být prominuto chybění vlasů, krku, jednoho prstu, ale ne obličej.
3. Postava musí mít hlavu, trup a končetiny. Paže nebo nohy jsou nakresleny dvojčarou. Je tolerováno vynechání krku uší, vlasů, oděvu, prstů a chodidel.
4. Primitivní kresba s trupem. Stačí jen jeden pár končetin a mohou být vyjádřeny jednou čarou.
5. Chybí jasně zobrazený trup („hlavonožec“ nebo „překonaný hlavonožec“), nebo oba páry končetin (Svoboda, 2009).

5.2 Testy diagnostikující kresbu dítěte

Mnoho testových metod zkoumajících obsah a formu kresby dětí se pokouší o seriózní měření např. intelektu, i dalších osobnostních charakteristik, jako jsou kreativita, sociabilita, emocionalita, agresivita a pod (Mlčák, 1997).

V práci učitele je znalost vývoje kresby dítěte důležitá z důvodu např. posouzení úrovně psychického vývoje dítěte. Výrazně opožděný vývoj kresby dítěte signalizuje eventuálně na poruchy psychického vývoje dítěte a signalizuje nutnost vyšetření Pedagogicko-psychologickou poradnou.

Kresba u dětí předškolního věku může pomoci diagnostikovat připravenost dítěte na školní docházku, grafomotoriku, nesprávný vývoj laterality a při práci s postiženými dětmi.

- **Test hvězd a vln**

Česká verze tohoto testu vznikla v 90. letech a jejími autory jsou Šturma a Kucharská. Test je určen pro děti od 3 let a jeho splnění trvá okolo 10 minut.

Na základě své zkušenosti s grafologií, vytvořila Ave Lallemant test hvězd a vln, který slouží k výkonové diagnostice – (rozvoj percepce, jemné motoriky a konceptualizace, k diagnostice školní zralosti). Dále slouží k projektivní diagnostice. Test je vhodný už pro děti od tří let. Děti dostávají jednoduché instrukce, např.: Nakresli hvězdy na obloze nad vlnami na moři. Instrukce jsou zadávány v obtížnosti, která odpovídá danému věku dítěte.

K tomuto testu se většinou používá papír formátu A5 a testovaná osoba kreslí měkkou tužkou.

Mohou se vyskytnout čtyři reakce na zadání testu:

- 1. Dítě vrací papír zpátky, test není splněn – dítě odmítá splnit zadání. Důvodem může být jeho vzdor nebo na úkol zkrátka nestačí.
- 2. Pokud dítě nakreslí čmáranici, je možné, že nerozumělo zadání nebo jeho kreslící schopnosti nejsou dostatečně rozvinuty.
- 3. Je splněna jen jedna část úkolu – vlny nebo hvězdy – v případě, že dítě splní jen část zadání, může to znamenat, že dítě nedokáže pojmout celý úkol najednou a potřebuje si jej rozdělit na části. Některé děti se ale soustředí pouze na jeden detail a zbytek úkolu opomíjí.

- 4. Plná odpověď, dítě test plně pochopilo, bezezbytku splnilo.

Podle autorky tento test bezchybně splní většina čtyřletých dětí, pětileté děti všechny až na výjimky, které jsou obvykle způsobeny retardací nebo poruchami.

Autorka vytvořila škálu plnění pro děti předškolního věku. Jelikož však většina dětí tento úkol zvládá bez problémů, slouží tato škála spíše pro zjištění různých poruch u dětí.

V roce 1993 byl vytvořen přesnější hodnotící systém (Kucharská, Šturma 1993). Posuzuje nezávisle na sobě tři základní prvky testu – hvězdy, vlny a prostorové uspořádání.

Test slouží k posouzení vývojové úrovně dítěte, školní zralosti, pro specifikaci poruch učení, děti s podezřením na ADHD nebo s komunikačními problémy (Kucharská, 2005).

- **Test kresby domu**

Dům vždy obsahuje aspekty, které patří k bydlení, jako jsou okna, dveře s klikou, komín. Do některých domů můžeme prostřednictvím dětské kresby i nahlédnou zkrz přední stěnu. Děti často kreslí domy, které jsou jim známy z místa, kde žijí (Uždil, 2002).

Kresba domu je u dětí velmi oblíbeným tématem. Zobrazení domu vypovídá mnoho o osobnosti a charakteru dítěte. Obsahuje přístřeší, rodinné teplo, otevření vnějšímu světu atd. Dům je často zobrazován jako postava, kdy dítě může zobrazovat samo sebe (Davido, 2008).

Interpretace domu

Při ztvárnění domu je nezbytné přihlížet nejen ke kresbě domu samotného, ale i jeho okolí. Pokud kresba působí harmonicky, dům je otevřený, a je zobrazen s okny a dveřmi, můžeme hovořit o dítěti přívětivému, harmonicky se rozvíjejícímu a přístupnému. Je-li ale dům příliš malý, okna jsou malá nebo chybí a v okolí jsou s různorodé prvky nebo velké stromy, může tato kresba naznačovat budoucí nebo již vzniklý problém.

Přesahující dům může znamenat touhu dítěte po lásce nebo přizpůsobení se. Domy podobající se zámku mají zobrazovat dům, který je pro dítě ideální. Naopak odpuzující dům může mít význam přílišného tlaku rodiny na dítě. Osamělý a nepřístupný dům, bez dveří a přístupové cesty může značit nedůvěru. Okna jsou často v kresbě otevřená a zobrazena u hrany zdi. Děti nerady v období do 6 let nechávají na obrázku volný prostor a chtějí jej vyplnit. Pokud se ale tento jev objeví u staršího dítěte, může naznačovat jeho opoždění vývoje, vnímání nebo citovou poruchu. Nezbytná je cesta vedoucí k domu. Pokud je

z nějakého důvodu přerušena, může být dítě nepřístupné nebo i narušené. Komíny děti často zobrazují dva, kdy jsou jimi představováni oba rodiče (Davido, 2008).

- **Test kresby stromu**

Kresba stromu se u dítěte neustále zdokonaluje a vyvíjí se podobně jako kresba panáka. Poprvé je strom nakreslen jako kolmá tyč, kterou protínají vodorovné čáry představující větve a na větvích zpočátku chomáče představující listí nebo jehličí. Až později jsou větve zkosené a přibývá k nim další složitější větvení. Posléze začínají děti rozlišovat stromy listnaté a jehličnaté. Jehličnatý strom mají děti spojen s Vánoce a listnaté stromy jsou jimi prezentovány jako ovocné stromy (Uždil, 2002).

Běžně se vyvíjející dítě kreslí různé stromy. Nejdříve kreslí dítě strom jako „čmáranici“, posléze strom vypadá jako postava „hlavonožce“ a poté se kmen stromu rozšiřuje dolů. Následně dítě začne kreslit čáru, jež protíná strom a znázorňuje zemi a pod ní kořeny. Tato etapa zobrazuje adaptaci dítěte na prostředí. Mezi 8 a 10 rokem dítě kreslí strom jako kmen a listy jsou zobrazeny jako nepřerušená zahnutá čára. Pokud dítě vyobrazuje strom takto i po 10 roce, může být dítě citově nebo duševně opožděno (Davido, 2008).

Grafický typ je ustálený způsob zobrazování dětských výtvarných projevů – postava, strom, květina a podobně. Vytváření těchto grafických typů vyplývá ze zákonitostí vývoje dětské kresby. Rozumíme jím vytváření podob pro lidi a věci z okolí dítěte. Vytvoření nového grafického typu znamená velkou duševní snahu.

Ve stejném věku dětí jsou si kresby velmi podobné, mají stejné znaky a podle obrázku můžeme určit přibližný věk dítěte. Samozřejmě není to tak vždy. Každé dítě se vyvíjí jinak rychle. Ale ve stejném věku dětí by si měla být kresba podobná. Můžeme tak říct, že dítě ve věku 3 – 4 let nakreslí postavu jako „hlavonožce“.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

6 VÝZKUM ANALÝZY DĚTSKÝCH KRESEB

Za teoretická východiska pro praktickou část práce považuji dětský výtvarný projev a dětskou kresbu. Snažila jsem se objasnit význam dětské kresby jako metody, která může o dítěti vypovědět mnoho, a nejsou k ní potřebná slova. Pro dítě je jednodušší vypovědět svoje pocity kresbou, než slovy. Dále jsem za důležité považovala zdůraznit, jakými charakteristickými znaky se může dětská kresba lišit a co mohou znamenat. V neposlední řadě jsem se zaměřila na diagnostické testy kresby, jež můžeme využít u dětské kresby.

Výzkum kresby jsem si zvolila proto, že jsem chtěla zjistit, co může signalizovat dětská kresba, co se za ní může skrývat a kolik nám toho může odhalit o dítěti.

6.1 Výzkumné cíle a výzkumné otázky

Hlavním cílem mé praktické části bakalářské práce je Analyzovat kresbu lidské postavy u dětí předškolního věku.

Z něj vyplývají dílčí cíle: Analyzovat dětskou kresbu z hlediska obsahového a formálního zobrazení kresby.

Mé výzkumné otázky vyplývají z výzkumných částí práce:

1. Jak je možné porovnávat kresbu dětí stejného věku?
2. Jak se kresba dítěte změní během výzkumného šetření?
3. Souvisí vývoj kresby a vývoj intelektu?
4. Jak můžeme z kresby vypořádat vztah k zobrazené osobě a i osobnost dítěte?

6.2 Výzkumný soubor

Mé výzkumné šetření se konalo v jedné mateřské škole ve Zlíně, kde byla zjišťována úroveň kreseb. Výzkumné šetření se konalo v mateřské škole třikrát během měsíců prosince až dubna. Šetření předcházela osobní domluva s paní učitelkami, abych se mohla individuálně věnovat každému dítěti a povolení rodičů, že souhlasí s výzkumem. Z mateřské školy se testu účastnilo šest dětí ve věku čtyř až šesti let, chlapci a dívky. Informace o dětech, jejich rodině, chování a případných poruchách, mi ochotně poskytly paní učitelky se souhlasem

rodičů. Paní učitelka mi ochotně představila děti a doporučila mi chlapce Lukáše, který kreslí postavu na nižší úrovni, než by měl a je tedy zajímavý pro můj výzkum. Dále jsem si po doporučení paní učitelky vybrala Terezu, která naopak kreslí na svůj věk vyspěleji. Ve zdejším oddělení jsem si vybrala i zbylé dvě děti. Aby byl můj vzorek širší, vybrala jsem si dvě dívky ve věku čtyř let z vedlejšího oddělení. Výzkumné šetření probíhalo třikrát v rozmezí měsíce prosince až dubna.

6.3 Výzkumné metody

Jako výzkumné metody jsem si určila **pozorování, rozhovor a analýzu dětských kreseb**. Jako první metodu jsem využila **pozorování**, kdy jsem pozorovala děti v průběhu kresby. Sledovala jsem, kterým prvkem děti začaly, jaký následoval, zda se snažily kreslit postavu znova, nebo ji překreslovaly. Dále jsem sledovala jejich laterality, držení tužky. Pro objasnění nejasných prvků byla použita metoda rozhovoru. **Rozhovor** jsem s každým dítětem vedla zvlášť. U některých dětí rozhovor proběhl rychle, kdy jsem se zeptala jen na pár podrobností a dále jsem se již nemusela doptávat. Ale jedné dívky kresba probíhala vždy déle, stále domalovávala další podrobnosti a musela jsem se déle doptávat, co vše znamená. **Analýzu dětských kreseb** jsem prováděla s pomocí testu Goodenoughové. Ta test rozděluje na formální a obsahovou stránku s 35 položkami. Obsahová stránka obsahuje 15 položek a formální stránka zbylých 20 sledovaných položek.

6.4 Realizace a sběr dat

Sbírání dat probíhalo individuálně. **Při prvním sběru** dat byl dítěti poskytnut bílý papír, bez možnosti gumy a bylo mu při prvním testování zadáno, aby nakreslilo někoho, koho má rádo. Během kresby jsem sledovala, jak dítě postupuje při kresbě, čím začalo a zda překreslovalo. Dále jsem sledovala laterality a držení tužky. Žádné dítě přímo neodmítlo kreslit, jen dívka ve věku čtyř let odmítla kreslit postavu a stále kreslila jiné předměty a neustále je v průběhu kresby pojmenovávala jinak.

Druhý sběr dat probíhal podobně, jen jsem dětem zadala, aby nakreslily jednu ženskou postavu. Většina dětí nakreslila maminku. Stále měly stejné podmínky, kdy neměly možnost použít gumu.

Třetí sběr dat probíhal stejně, jen jsem dětem zadala, aby nakreslily jednu postavu, a to mužskou. Většina dětí nakreslila tatínka. Dětem znova nebyla poskytnuta guma a změnou bylo, že mohly malovat jen tužkou. Tuto změnu mi doporučila paní psycholožka z pedagogicko-psychologické poradny.

Výzkumný obsahový a formální bodový výsledek se převede do tabulek uvedených v testu. Norma se určuje pro každý zvlášť a liší se i podle pohlaví dětí, kdy je pro dívky a chlapce určen jiný. Normy jsou rozděleny do stadií, podle kterých můžeme určit, ve kterém se dítě nachází. Stadia jsou rozdělena na nadprůměr, průměr a podprůměr v rozmezí jednoho až deseti bodů. Pro snadnější přehled je vytvořena tabulka č. 3.

Tabulka č. 3 Označení pro jednotlivá bodová ohodnocení

Sten	Specifikované označení	Standardní označení	
10	Vyšší nadprůměr	Nadprůměr	
9	Střední nadprůměr		
8	Nižší nadprůměr		
7	Vyšší průměr	Průměr	
6	Střední průměr		
5	Nižší průměr		
4	Vyšší podprůměr	Podprůměr	
3	Střední podprůměr		
2	Nižší podprůměr		
1	Výrazný podprůměr		

6.5 Realizace výzkumného šetření

Mé výzkumné šetření jsem si naplánovala provést třikrát, abych mohla posoudit, zda se kresba dětí za určité období změnila. Stanovila jsem si, že prodlevy, mezi mými výzkumnými šetřeními budou dva měsíce mezi každým šetřením. Ale z důvodu dlouhodobějšího onemocnění paní učitelky jsem své druhé výzkumné šetření musela odložit o téměř měsíc, protože druhá paní učitelka nebyla ochotná mi pomoci v mém výzkumu. Tudiž můj výzkum probíhal v měsíci prosinci, březnu a dubnu. Vždy jsem za paní učitelkou přišla dopředu a domluvila si pevný termín, kdy bude mé výzkumné šetření probíhat.

Dne 14. prosince probíhalo mé **první výzkumné šetření**. V tento den jsem si vybírala děti, se kterými budu po dobu následujících čtyř měsíců pracovat. S vybrané skupině dětí jsem zadala úkol, aby namalovaly někoho, koho mají rády, ale zapoměla jsem dodat, že mají namalovat jen jednu osobu a ne celou rodinu. Ale nakonec se i tato situace zhodnotila, kdy jsem prostřednictvím takové kresby mohla nahlédnout více do vztahů v rodině dítěte, který tento obrázek namalovalo. Také se mi ale stalo, že čtyřletá dívka Nela nechtěla malovat a raději kreslila autoroboty a jiné obrázky, o čemž se zmiňuji dále ve výsledcích výzkumného šetření.

Dne 4. března probíhalo mé **druhé výzkumné šetření**. Znova jsem si vybrala stejné děti jako při předcházejícím šetření. Ale dětem jsem zadala jiné téma. Děti jsem žádala, aby mi namalovaly jednu osobu, jak nejlépe umí. Většina dětí namalovala svou matku. Z důvodu nemoci Viktorie jsem si vybrala jinou dívku Gabrielu, která namalovala svou matku.

V období mezi druhým a třetím výzkumným šetřením jsem navštívila dětskou psycholožku z pedagogicko-psychologické poradny. Paní psycholožka mi poradila, abych dětem příště zadala namalování mužské postavy, u které je větší možnost posoudit kresbu postavy a abych dětem poskytla jen tužku, u které nemusí tlačit na tuhu, jako to může být u některých barevných pastelky. U dívky Terezy si psycholožka v její druhé kresbě maminky povšimla i ramen, která jsou pro kresbu šestiletého dítěte nezvyklá, a celá kresba se jí zdála mnohem vyspělejší. Usoudila, že kresba je charakteristická pro dítě 8 až 9 let staré.

Třetí výzkumné šetření probíhalo 3. dubna. Dívka Viktorie byla znova nemocná, a tudíž jsem si místo ní vybrala Gabrielu, která malovala minule. Jinak zůstal výzkumný vzorek nezměněn. Dětem jsem zadala, aby namalovaly pána, jak nejlépe umí. Všechny děti namalovaly svého otce, i když některé nejdříve uvažovaly, že mohou namalovat i svého bratra. Každé dítě malovalo samo u stolu a kresba mu trvala průměrně pět minut. Děti malovaly pouze tužkou a neměly k dispozici gumu. U některých dětí jsem si povšimla, že kresbu otce více „odbily“, než předcházející kresbu matky.

7 VÝSLEDKY HODNOCENÍ A INTERPRETACE DAT

Je kladen zřetel na získání odpovědí na výzkumné otázky, jež jsou stanoveny dle cílů. Kresby dětí jsou hodnoceny podle testu „Draw a man“ psycholožky F. Goodenoughové z roku 1926 a přepracované modifikace Šturmy a Vágnerové z roku 1982. Je to psychologický test, který ale mohou zvládnou provést i pedagogové, protože jeho vyhodnocení není složitým úkolem.

7.1 Hodnocení první kresby

První kresba postavy probíhala 14. prosince 2012 v mateřské škole ve Zlíně. Děti jsem při hodnocení seřadila v pořadí od šesti do čtyř let.

Dětská kresba - Ema (šest let)

Osobní charakteristika: Dívka je velmi komunikativní a kresbu obrázku doprovázela slovním komentářem.

Průběh kresby: Kresbu začala jako první hlavou, která je stále ještě mnohem větší, než zbylé tělo. Následně do obličeje přikreslila oči, nos a ústa. Posléze začala kreslit tělo, jež je od pohledu mnohem menší, než hlava a je rozděleno na trup a pod ním je nakreslena sukňe. Z trupu vedou ruce, které jsou stále jednodimenzionální, ale jsou ukončeny prsty ve správném počtu pěti. Ruce nejsou stále správně připojeny. Pod sukni jsou ukryty části nohou. Nohy jsou nakresleny stále jednodimenzionální a jsou zakončeny botami.

Hodnocení kresby: Ema je ve věku, kdy by se v její kresbě postavy mělo objevovat stále více detailů a měnit proporce znázorněné postavy a z toho důvodu ustupovat kresba obrovské hlavy. Kresba by měla být více realističtější.

Tabulka č. 4 První kresba Emy – Analýza kresby postavy dle Goodenoughové

Hlava	Dívka neustále kreslí velkou hlavu, která je větší, než tělo. Na obličeji nakreslila dívka oči, uši i nos, který ale stále není ještě dvoudimenzionální. Stále ale nenakreslila řasy ani obočí.
--------------	---

Vlasy	Vlasy nakreslila upravené.
Ruce	Ruce připojila k tělu na špatném místě a stále jsou kresleny jako jednodimenzionální. Jsou zakončeny prsty, kterých je pět, jež vypadají jako „metličky“.
Krk	Kresba postavy stále neobsahuje krk.
Nohy	Nohy nakreslila jednodimenzionální a zakončila je botami.

Obsahový skór = 11 7. sten

Formální skór = 4 2. sten

Celkový skór = 15 5. Sten Nižší průměr

Chlapec dosáhl díky bodovému ohodnocení nižšího průměru.

Tereza – šest let

.

Osobnostní charakteristika: Tereza je spíše méně komunikativní dívka, než její sestra dvojče a kresbu nedoprovázela slovním komentářem.

Průběh kresby: Tereza jako první začala kreslit hlavu, kdy hned posléze k ní připojila krk nebo šaty. Dle paní psycholožky z pedagogicko-psychologické poradny se může jednat o krk i o část šatů. Ke krku namalovala mamince obrovské šaty, pod které skryla celé její tělo. Ke krku připojila ruce, jež jsou dvojdimenzionální, ale nestejněměrné a zakončeny jsou prsty v počtu čtyř. K sukni dívka přikreslila nohy, které jsou dvoudimenzionální a zakončeny botami, jež jsou rozčleněny na špičku a patu. Nohy jsou ale v porovnání s tělem krátké a velice hubené. Posléze dívka malovala barevnými pastelkami, kdy obličej přikreslila oči i s panenkami, ústa a líčka. Nezapomněla mamince namalovat husté a černé vlasy, jež zakrývají část rukou. Z obrázku je vidět, že má děvče svou maminku velice rádo.

Analýza kresby lidské postavy: Dívka dosáhla celkově vyššího nadprůměru. Její kresba

Hodnocení: Kresba maminky odpovídá věku šestiletého dítěte, ale mohla by ukazovat i na dítě starší.

Tabulka č. 5 První kresba Terezy - Analýza kresby postavy dle Goodenoughové

Hlava	Hlava je přiměřená poměru k tělu. Dívka nakreslila v obličeji oči, ústa, ale nos schází. Do očí nakreslila duhovky, ale opomněla namalovat řasy a obočí. Přikreslila líčka.
Vlasy	Vlasy dívka nakreslila upravené a bez čmárání.
Krk	Nelze jednoznačně říci, že dívka nakreslila postavě krk, neboť tuto část můžeme považovat i za šaty.
Ruce	Ruce dívka nakreslila dvoudimenzionální a ukončila je rukávy a na každé ruce nakreslila tři prsty. Připojení rukou k tělu je skryto pod vlasy.
Nohy	Nohy dívka nakreslila dvoudimenzionální a ukončila je botami, které jsou rozděleny na špičku a podpatek.
Šaty	Postava má nakresleny šaty, pod kterými je skryto celé tělo.

Obsahový skór = 12 9. sten

Formální skór = 12 9. sten

Celkový skór = 24 10. sten Vyšší nadprůměr

Dětská kresba - Vojtěch (pět let)

Osobnostní charakteristika: Vojtěch je klidný chlapec a vždy splní zadaný úkol, aniž by se vylouval.

Průběh kresby: Chlapec po zadání úkolu začal hned kreslit sebe a maminku. Postavičky oproti ostatním dětem nakreslil malé. Nejdříve začal kreslit maminku, které namaloval tělo, posléze hlavu s vlasy a obličejem a nakonec nohy a ruce směřující do stran. Poté namaloval sebe, kdy znova nejdříve namaloval tělo, poté hlavu s obličejem a nakonec nohy a

ruce téže směřující do stran. Chlapec se na rozdíl od maminky neusmívá. Vojta chtěl postavám namalovat oblečení, ale barevnou pastelkou zamaloval i obličej. Posléze nakreslil dům, kde s maminkou žijí, mrak a slunce.

Analýza kresby lidské postavy: Maminku chlapec namaloval stejně vysokou, jako dům a tudíž se v jeho kresbě zobrazuje zvětšování toho, co je pro něj důležité a to je jeho matka. U mraku jsou znatelné grafomotorické problémy.

Hodnocení: Kresba postavy je jednodušší, ale odpovídá kresbě pětiletého dítěte. Dítě v pěti letech by mělo ustupovat od kresby tzv. hlavonožce a postupně v kresbě zobrazovat stále více detailů.

Tabulka č. 6 První kresba Vojtěcha - Analýza kresby postavy dle Goodenoughové

Hlava	Hlavu chlapec nakreslil menší, než tělo a v obličejí namaloval oči a ústa. Úplně schází nos a u očí opomněla nakreslit obočí a řasy.
Ruce i nohy	Ruce i nohy chlapec nakreslil jednodimenzionální a nezakončil je prsty ani botami. Ruce chlapec připojil k trupu špatně.
Krk	Krk chlapec nenakreslil.
Okolí	Okolí chlapec nakreslil barevně s domem, mrakem a sluncem. U mraku se objevují problémy s grafomotorikou. Dům může znázorňovat vazbu k domovu.
Oblečení	Oblečení není na postavách nijak znázorněno.

Obsahový skór = 6

5. sten

Formální skór = 5

5. sten

Celkový skór = 11

5. sten

Nižší průměr

Dětská kresba - Lukáš (pět let)

Osobnostní charakteristika: Lukáš je dle mého názoru ve vývoji o něco pomalejší, ale vše dohání svou pílí a snaživostí.

Průběh kresby: Chlapec zadání pochopil tak, že namaloval rovnou celou svou rodinu. Nejdříve namaloval maminku. Mamince namaloval obrovskou hlavu, kterou doplnil nosem, ústy a očima. Posléze přikreslil tělo, které je mnohem menší, než hlava a zapomněl namalovat nohy. Vše postavám na obrázku zapomněl namalovat ruce. Od paní psychologičky z pedagogicko-psychologické poradny jsem si nechala poradit, aby děti nemalovaly ženské postavy, u kterých mohou opomenout domalovat nohy k šatům. Poté začal malovat sebe, kdy nejdříve namaloval hlavu, kde nakreslil oči, ústa a nos. Hlavu připojil rovnou k trupu, který je znázorněn mnohem menší, než hlava. K trupu připojil nohy, jež jsou maličké, a znova zapomněl namalovat ruce. Vedle sebe namaloval tatínka. Tatínek má namalovanou hlavu s nosem, očima a ústy. K hlavě je připojen trup, který je též mnohem menší, než hlava. K trupu jsou připojeny malé nožičky. Tatínek znova nemá namalované ruce. Jako posledního namaloval Lukášek svého bratra, který je z rodiny nejmenší. Bratrovi namaloval hlavu s očima, ústy a nosem. K hlavě připojil menší trup a k trupu malé nožičky.

Analýza kresby lidské postavy: Z kresby můžeme pozorovat, že sebe Lukáš namaloval mnohem většího, než svého otce a umístil se mezi rodiče vedle milované maminky. Svého bratra odstrčil na kraj obrázku. I když je chlapec o téměř půl roku starší, než Vojtěch, jeho kresba je jednodušší. Postavy Lukáš namaloval velice nedokonalé s chybějícími hlavními atributy.

Hodnocení: Kresba rodiny je podprůměrná, kdy u postav chybí hlavní atributy, které by pětileté dítě mělo zvládnout nakreslit. Chlapci je pět let a tudíž by měl ustupovat od kresby takto jednoduché a postupně by v jeho kresbě měly přibývat další atributy a postava by se více měla podobat realistickému zobrazení postavy

Tabulka č. 7 První kresba Lukáše - Analýza kresby postavy dle Goodenoughové

Hlava	Hlava je nakreslena mnohem větší, než tělo. V obličejí chlapec nakreslil oči, ústa a nos, jež je jednodimenzionální. Obočí a řasy úplně chybí.
Ruce	Ruce u postav úplně chybí.

Nohy	U ženských postav chybí zobrazení nohou. Nohy jsou u mužských postav příliš malé a nestejněměrné. Boty úplně chybí.
Oblečení	Oblečení u postav je barevně naznačeno.
Postavy	Postava chlapce je mnohem větší, než postava otce a chlapec se umístil vedle matky, kdy je zde jasná vazba na matku.

Obsahový skór = 4 3. sten

Formální skór = 2 2. sten

Celkový skór = 6 2. sten Nižší podprůměr

Nela – čtyři roky

Dívka nechtěla kreslit postavu, ani při motivaci, že něco namaluje mamince. Raději malovala předměty, jako zvon, auto, autoroboty a kachnu. Dívka tvrdila, že neumí namalovat maminku.

Viktorie – čtyři roky

Osobnostní charakteristika: Viktorie se výzkumného šetření účastnila pouze jednou a nestihla jsem ji příliš poznat. Svou kresbu doplňovala komentáři a splnila ji brzy po zadání.

Průběh kresby: Dívka nejdříve namalovala svou maminku. Mamince namalovala hlavu, k níž doplnila oči, ústa a nos a dokonce i uši s náušnicemi. Na hlavu namalovala vlasy čmáráním. K hlavě připojila trup, který je již od pohledu menší, než hlava a přimalovala na něj pupík. K trupu připojila ruce, jež jsou dvoudimenzionální, a které ale nejsou zakončeny prsty. K trupu nakreslila nohy, jež jsou dvoudimenzionální a zakončila je botami. Vedle maminky namalovala tatínka. Jeho také začala kreslit od hlavy, kde mu namalovala oči, ústa a nos a neopomněla uši. Také mu namalovala vlasy čmáráním. K hlavě připojila trup, kde tatínkovi přimalovala pupík. Z trupu jsou vedeny ruce, které jsou jen jednodimenzionální a také nejsou zakončeny prsty. K trupu jsou připojeny nohy, které jsou menší, než trup a jsou zakončeny botami. Vedle tatínka nakreslila Viktorie sebe. Sebe také začala ma-

lovat od hlavy. Na obličej si namalovala oči, ústa i nos a po stranách hlavy uši i s náušnicemi. K hlavě připojila trup s pupíkem, na který navazují ruce, jež jsou na rozdíl od obou předchozích postav zakončeny prsty a jsou dvoudimenzionální. K trupu jsou připojeny dvoudimenzionální nohy zakončeny botami. Vedle sebe namalovala svou starší sestru, která je největší postavou na obrázku. Sestru začala také malovat od hlavy. V obličejí sestře namalovala oči, ústa i nos a po stranách hlavy namalovala uši s náušnicemi. Vlasy nakreslila hodně husté a vysoké. K hlavě připojila trup, který je větší, než u ostatních postav a nezapomněla přikreslit pupík. K trupu jsou připojeny ruce zakončeny obrovskými prsty, mnohem většími, než má Viktorka. K jejímu trupu připojila Viktorie mnohem menší nohy, jež jsou dvoudimenzionální a zakončeny botami.

Analýza kresby lidské postavy: Dívka si v tomto období povšimla, že ženy nosí náušnice a namalovala je u ženských postav. Aby byly náušnice ještě výraznější, uši nadměrně zvětšila. Dívka tak zvětšila tu část, která je pro ni důležitá. Stejný význam je u rukou, kdy je nakreslila mnohem větší u sebe a sestry.

Hodnocení: Dívka je čtyřletá a toto období je charakteristické pro kresbu tzv. hlavonožce. Dívka ale nakreslila své postavy tak, že vypadají na kresbu staršího dítěte, než Viktorie je. Viktorie nakreslila celou svou rodinu. Obrázek působí příjemně, a všechny postavy se usmívají. Ale z obrázku přichází jasný pocit, že Viktoriina starší sestra je v rodině vůdčí typ, nebo se o to alespoň snaží.

Tabulka č. 8 První kresba Viktorie - Analýza kresby postavy dle Goodenoughové

Hlava	Hlava je u některých členů rodiny větší, než tělo. V obličejí dívka nakreslila oči, nos a ústa. Dívka správně k hlavě připojila uši, u žen nakreslila náušnice.
Vlasy	Vlasy u všech postav nakreslila čmáráním.
Trup	Trup dívka u některých členů rodiny nakreslila menší, než hlavu. K trupu jsou připojeny ruce, jež u některých postav nejsou zakončeny prsty. U některých postav jsou ruce dvoudimenzionální. U postav je naznačen pupek.
Nohy	K trupu jsou připojeny nohy zakončeny botami. Nohy dívka nakreslila dvoudimenzionální, ale krátké.
Postavy	Postavy jsou veselé, ale maminka a tatínek nemají nakresleny na rukou prsty a

	maminka má nakresleny jen jednodimenzionální ruce. Sestra je mnohem vyšší, než rodiče a má znázorněny obrovské prsty a její vlasy jsou mnohem bohatší a vyšší. Obrovské prsty sobě nakreslila i Viktorka.
--	---

Obsahový skór = 9 8. sten

Formální skór = 4 5. sten

Celkový skór = 13 7. sten Vyšší průměr

Tabulka č. 9 Výsledná tabulka prvního hodnocení dětské postavy – obsahová stránka

Jméno	Věk	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Ema	6	1	0	1	1	0	0	1	1	1	1	1	1	1	1	0
Tereza	6	1	0	1	0	0,5	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Vojtěch	5	1	0	1	0	0	0	1	1	1	0	0	0	1	0	0
Lukáš	5	1	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0
Nela	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Viktorie	4	1	0	1	1	0	0	1	1	1	0	1	1	1	0	0

Tabulka č. 10 Výsledná tabulka prvního hodnocení dětské postavy – formální stránka

Jméno	Věk	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35
Ema	6	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1	1	0
Tereza	6	0	0	0	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1
Vojtěch	5	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1	0	0	1	0	0
Lukáš	5	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0,5	0	0	0	0
Nela	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Viktorie	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Výsledné tabulky zobrazují dosažené body v testu, který je rozdělen na obsahovou a formální stránku. Je viditelné, že děti dosahovaly většího bodového ohodnocení v obsahové stránce. Může to být i tím, že formální stránka se v kresbě vyvíjí až později.

7.2 Hodnocení druhé kresby

Druhé výzkumné šetření probíhalo v mateřské škole 4. března. Nyní měly děti za úkol nakreslit ženskou postavu, jak nejlépe zvládnou. Všechny děti namalovaly svou matku, až kromě Emy.

Dětská kresba - Ema (šest let)

Průběh kresby: Dívka v druhém zadání namalovala svého tatínka. Nejdříve znova namalovala velkou hlavu, jež je mnohem větší, než tělo. Do obličeje otci namalovala oči a ústa s nosem jako knoflíky. Posléze namalovala vlasy a vousy, jež se snažila pěkně upravit. K hlavě připojila trup bez zobrazení krku. Z trupu vychází dvoudimenzionální ruce zakončeny jednodimenzionálními prsty v počtu pěti. K trupu dívka připojila nohy, jež jsou zakončeny botami.

Analýza kresby lidské postavy: Ema namalovala nyní postavu, u které je jasný pokrok od předcházejícího ztvárnění. Stále je ale hlava nadměrně zvětšena a toto ztvárnění by mělo ustupovat realističtějšímu zobrazení. Dívka stále opomíná kreslit krk. Ema otci namalovala veselé oblečení a z obrázku je vidět, že jej má velice ráda.

Hodnocení: Ema dosáhla díky bodovému ohodnocení kresby vyššího nadprůměru oproti minulé kresbě, která byla jednodušeji ztvárněna.

Tabulka č. 11 Druhá kresba Emy - Analýza kresby postavy dle Goodenoughové

Hlava	Dívka stále kreslí velkou hlavu v poměru k tělu. Na obličeji dívka nakreslila oči, ústa a nos, který je nakreslen jako tečka. Dívka opomněla namalovat obočí a řasy.
Vlasy	Vlasy dívka nakreslila upraveny.
Ruce	Ruce dívka připojila k tělu již ve správném místě a jsou dvoudimenzionální. Ruce jsou zakončeny pěti prsty vypadajícími jako „metličky“
Krk	Dívka postavě stále nenakreslila krk.
Nohy	Nohy dívka již namalovala dvoudimenzionální a zakončila je botami.

Formální stránka = 11

9. sten

Celkové body = 24

10. sten

Vyšší nadprůměr

Dětská kresba - Tereza (šest let)

Průběh kresby: Dívka namalovala znova svou maminku. Začala kreslit hlavu, ke které připojila krk navazující dokonce na ramena a ruce. Ruce dívka namalovala dvoudimenzionální a zakončila je dvoudimenzionálními prsty v počtu tří. Tělo připojila dívka v podpaží a namalovala jej nyní menší, než na dřívějším obrázku. Mamince namalovala šaty, pod kterými jsou štíhlé nohy zakončeny botami s rozlišením špičky a podpatku. Poté dívka použila jasné barvy. Šaty mamince vymalovala jasně růžovou, vlasy nakreslila dlouhé, husté a černé. Nezapomněla matce přimalovat náhrdelník. Do obličeje přimalovala oči, do nichž namalovala duhovky a řasy. Nos, který dříve opomněla, namalovala dvoudimenzionální a dále přimalovala ústa a líčka. Do okolí kresby přimalovala trávník, slunce a mrak.

Analýza dětské kresby: Podle paní psycholožky z pedagogicko-psychologické poradny kresba odpovídá věku dítěte mezi 8 a 9 rokem. Velmi se podivila nad kresbou ramen, která se v dřívější kresbě neobjevila a kterou děti kreslí až mnohem později.

Hodnocení: dívka nyní dosáhla velmi vysokého hodnocení z důvodu mnoha více detailů v kresbě. Tereza dosáhla vyššího nadprůměru.

Tabulka č. 12 Druhá kresba Terezy - Analýza kresby postavy dle Goodenoughové

Hlava	Hlava je nakreslena o něco větší. Na hlavě nakreslila dívka oči, nos i ústa. Do očí nakreslila duhovky a řasy, ale obočí schází. Nos, který na minulé kresbě scházel je nyní namalovaný jako dvoudimenzionální a tedy na mnohem vyšší úrovni.
Vlasy	Vlasy dívka nakreslila upravené.
Krk a ramena	Postavě dívka nakreslila nyní jasný krk, který navazuje na ramena.
Ruce	Ruce dívka k tělu připojila rameny ve správném místě. Ruce jsou dvoudimenzionální a zakončeny prsty v počtu tří.

Nohy	Nohy dívka nakreslila dvoudimenzionální a zakončila je botami, které jsou rozděleny na špičku a podpatek.
Šaty	Šaty nakreslila dívka již menší, než v dřívější kresbě.
Okolí	Okolí kresby je veselé, dívka namalovala slunce, mrak a zemi.

Obsahová stránka = 15

10. sten

Formální stránka = 17

10. sten

Celkové body = 32

10. sten

Vyšší nadprůměr

Dětská kresba - Vojtěch (pět let)

Postup kresby: Vojta nyní namaloval svou maminku. Mamince nejdříve namaloval kulaté tělo a posléze přimaloval hlavu. Tělo je o něco větší než hlava. V obličejí namaloval oči s duhovkami, nos a ústa. Následně přimaloval vlasy a snažil se je krásně upravit. Posléze k tělu připojil dvoudimenzionální ruce směřující vzhůru, zakončeny jednodimenzionálními prsty v počtu pěti. Poté k tělu připojil velmi dlouhé jednodimenzionální nohy a zakončil je chodidly. Posléze přimaloval oranžovou sukni a i další kusy oblečení mamince vyzdobil. V okolí namaloval mrak a strom.

Analýza kresby lidské postavy: Kresba chlapce je mnohem více odlišná a propracovanější, než předcházející. Při pohledu na kresbu je jasné, že má maminku velice rád a dokonce ji namaloval mnohem větší, než vedle zobrazený strom a téměř se dotýká mraků. Zvětšil tedy svou matku tak nereálně, protože je pro něj velice důležitá. Vojta použil syté a jasné barvy a kresba působí vesele.

Hodnocení: Vojtěch nyní dosáhl středního nadprůměru. Jeho kresba byla bohatší, než z prvního výzkumného šetření, kdy např. dokázal ztvárnit oblečení postavy a vyzdobit jej.

Tabulka č. 13 Druhá kresba Vojtěcha - Analýza kresby postavy dle Goodenoughové

Hlava	Hlava postavy je stejně velká, jako tělo. V obličejí nakreslil chlapec oči, nos i ústa. Oči obsahují duhovky, ale schází řasy a obočí. Nos není stále dvoudi-
--------------	---

	menzionální.
Vlasy	Vlasy chlapec nakreslil upravenější, než v předcházející kresbě.
Ruce	Ruce chlapec nakreslil již dvoudimenzionální a ukončil je pěti prsty ve tvaru „metliček“. Ruce směřují vzhůru, ale jsou připojeny k trupu na špatném místě.
Nohy	Nohy nakreslil chlapec stále jednodimenzionální a jsou příliš dlouhé. Nohy zakončil chodidly.
Oblečení	Oblečení je jasně znatelné a je ozdobeno.
Okolí	Okolí postavy je veselé a znázorňuje mrak, zem a strom. V kresbě mraku již nejsou vidět problémy s grafomotorikou, jako u předchozího obrázku

Obsahová stránka = 13

10. sten

Formální stránka = 7

7. sten

Celkové body = 20

9. sten

Střední nadprůměr

Dětská kresba - Lukáš (šest let)

Průběh kresby: Lukáš nyní namaloval svou maminku. Nejdříve namaloval hlavu, do které přikreslil oči, ústa a nos. Na hlavu čmáráním namaloval vlasy. K hlavě připojil trup prostřednictvím krku, který se v předcházející kresbě neobjevil. Trup je stále mnohem menší, než hlava. Z trupu vedou dvě dvoudimenzionální ruce zakončeny dvoudimenzionálními prsty v nesouhlasném počtu. K trupu chlapec připojil dvě dvoudimenzionální nohy, jež jsou zakončeny do špičky a příliš dlouhé. Boty stále neumí namalovat. Do rukou mamince přikreslil deštníky, protože z mraků sněží. Do levého rohu přimaloval slunce i s obličejem. Zde je jasně vidět zobrazení celistvosti, kdy při padání sněhu Lukáš namaloval i svítící slunce, jež by běžně nebylo vidět.

Analýza kresby lidské postavy: V jeho nynější kresbě postavy se objevuje mnohem více detail, než v kresbě předcházející. Maminka se usmívá a obrázek působí příjemnou atmosférou. I když měl chlapec příležitost použít i barevné pastelky, využil jen zelenou na namalování trávníku. V kresbě mraku můžeme vidět, že má chlapec s kresbou spodního ob-

louku problém a při jeho kresbě jsem si povšimla, že si papír pro usnadnění natácel. Postava se mírně naklání doprava, což může značit grafoidismus, kdy se takto postava naklání ve směru budoucího písma.

Hodnocení: Lukáš nyní dosáhl nižšího průměru a v jeho kresbě je také znát značný pokrok. Již nechybí základní atributy postavy.

Tabulka č. 14 Druhá kresba Lukáše - Analýza kresby postavy dle Goodenoughové

Hlava	Hlava je stále zobrazena větší, než tělo. V obličejí chlapec nakreslil oči, nos i ústa. Nos je nakreslen jednodimenzionální. U očí chlapec nenakreslil obočí a řasy.
Krk	Hlava je oddělena od trupu krkem.
Vlasy	Vlasy, které dříve scházely, jsou nyní nakresleny čmáráním.
Ruce	Ruce, jež v dřívější kresbě scházely, jsou nakresleny dvoudimenzionální a jsou zakončeny rukávy a prsty v nestejném počtu. Ruce jsou připojeny k trupu na špatném místě.
Nohy	Nohy chlapec nakreslil dvoudimenzionální, ale nejsou zakončeny botami. Nohy jsou příliš dlouhé.
Okolí	Okolí kresby je naznačeno sluncem a mrakem, ze kterého sněží. Postava je před sněhem chráněna deštníky. Nápad, že z mraku může sněžit, jej napadl po nahlédnutí do kresby jiného dítěte. Zem je jako jediná znázorněna barevně. S kresbou mraku měl Lukáš problémy, papír si natácel. Grafomotoricky hůře zvládá obloučky.

Obsahová stránka = 9

7. sten

Formální stránka = 5

4. sten

Celkové body = 14

5. sten

Nižší průměr

Dětská kresba - Nela (čtyři roky)

Osobnostní charakteristika: Nyní Nela bez problémů namalovala lidskou postavu. Kresba jí trvala déle a neustále doplňovala nové čáry a kříže a vše doprovázela slovním komentářem. Ostatní děti již byly dávno hotovy a Nela stále dál pracovala na obrázku.

Průběh kresby: Dívka začala malovat jako první svou maminku. Mamince namalovala kulatou hlavu, do níž doplnila obličej s očima, nosem a ústy. Poté připojila k hlavě trup složený ze dvou koulí. K trupu připojila ruce směřující ven do stran. Aby se sněhulák neskuťálel, přimalovala mu zábrany. Posléze začala pracovat s pastelkami. Nejdříve namalovala mamince zelené vlasy a na hlavu namalovala růžový klobouk. Ruce vymalovala hnědou barvou a zábrany, o kterých jsem se již zmínila, namalovala barevnými pastelkami. Po kresbě maminky nakreslila sebe, až bude velká. Sebe nakreslila vyšší, než maminku a dokonce z několika koulí. Sobě namalovala obličej s očima a ústy, nos opomněla namalovat. Na hlavu si také přikreslila klobouk. Vedle sebe umístila barevné zábrany. Dívka se nejdříve rozhodla kreslit sněhuláka, posléze maminku, ale kresba stále vypadá jako sněhulák. Posléze začala doplňovat barevné čáry, jež představují zábrany, aby sněhulák mohl stát na místě. Dívka kresbu neustále doplňovala o další detaily a vymalovala.

Analýza lidské postavy: V kresbě se opakují stále stejné symboly kruhu a čar, které se i kříží. Nela se stále snažila vyplnit prázdný prostor čarami a čímkoli, aby nebyl prostor prázdný. To značí zobrazovací automatismus. Dále využila všemožné druhy barevných pastelek a její kresba je hodně barevná.

Hodnocení: dívku jsem nyní mohla hodnotit podle testu. Nela dosáhla středního průměru.

Tabulka č. 15 Druhá kresba Nely - Analýza kresby postavy dle Goodenoughové

Hlava	Hlava je kulatá a je stejně velká, jako tělo
Ruce	Ruce jsou připojeny k tělu a směřují do stran
Tělo	Tělo je složeno ze dvou koulí
Nohy	Nohy nejsou zobrazeny
Vlasy	Vlasy dívka přimalovala po stranách hlavy zelenou barvou

Formální stránka = 1	1. sten	
Celkové body = 6	3. sten	Střední podprůměr

Dětská kresba Gabriela (čtyři roky)

Osobnostní charakteristika: Gabriela dnes malovala svou první kresbu v mém výzkumu. Jsou jí čtyři roky a je v období tzv. kresby hlavonožce, jež může přetrvávat až do pěti let.

Průběh kresby: Dívka namalovala svou maminku. Nejdříve jí nakreslila hlavu, která je kulatá a zahrnuje oči, ústa i nos. K hlavě připojila tělo, jež je zde zobrazeno jako obrovské šaty. Po stranách těla dívka nakreslila ruce, jež jsou jednodimenzionální a jsou zakončeny kuličkou místo prstů. Nohy jsou namalovány na spodu šatů, jsou jednodimenzionální a zakončeny jsou botami.

Analýza kresby lidské postavy: Maminka se usmívá a z obrázku je jasné, že ji má dívka ráda. V kresbě je patrné, že ruce i nohy jsou zakončeny stejnou „kuličkou“. Kresba je nakloněna doprava a může se zde tak zobrazovat grafoidismus, který jsem popsala v kapitole 3.

Hodnocení: Gabriela dosáhla středního průměru a tedy více, než stejně stará Nela.

Tabulka č. 16 První kresba Gabriely - Analýza kresby postavy dle Goodenoughové

Hlava	Hlava je kulatá a není větší, než trup. Je nakreslena s ústy, nosem a očima
Vlasy	Vlasy dívka namalovala upraveně
Trup	Trup je hodně velký
Ruce	Ruce nejsou správně připojeny a jsou zakončeny kuličkou místo prstů
Nohy	Nohy jsou hodně krátké

Obsahová stránka = 8	7. sten	
Formální stránka = 4	5. sten	
Celkové body = 12	6. sten	Střední průměr

Tabulka č. 17 Výsledná tabulka druhého hodnocení kresby postavy – obsahová stránka

Jméno	Věk	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Ema	6	1	1	1	1	0	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Tereza	6	1	1	1	1	0,5	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Vojtěch	5	1	0	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Lukáš	5	1	1	1	1	0	0	1	0	1	1	0	0	1	1	0
Nela	4	1	0	1	1	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0
Gabriela	4	1	0	1	1	0	0	1	1	1	0	0	1	1	0	0

Tabulka č. 18 Výsledná tabulka druhého hodnocení kresby postavy – formální stránka

Jméno	Věk	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35
Ema	6	0	0	0	0	1	1	1	0	1	1	0	0	0	1	1	1	1	1	1	0
Tereza	6	0	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1
Vojtěch	5	1	0	0	0	1	0	1	0	1	0	1	0	0	0	1	0	0	1	0	0
Lukáš	5	0	0	0	0	1	0	0	0	1	0	0	0	1	0	1	1	0	0	0	0
Nela	4	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Gabriela	4	0	0	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1	0	0

Výsledné tabulky zobrazují dosažené bodové ohodnocení kreseb. Dětské kresby byly nyní více propracovanější, a děti z toho důvodu byly více bodově ohodnoceny.

7.3 Hodnocení třetí kresby

Třetí výzkumné šetření probíhalo 3. dubna 2013, kdy jsem si vybrala stejné děti, jako v minulém šetření. Dětem jsem zadala, aby namalovaly 1 osobu muže, jak nejlépe umí. Všechny děti namalovaly svého otce.

Dětská kresba - Ema (šest let)

Průběh kresby: Dívka podle zadání nakreslila svého tatínka. Nejdříve namalovala obrovskou hlavu, kde přimalovala do obličeje oči, ústa, nos, obočí a vousy s vlasy. Snažila se, aby vousy i vlasy vypadaly upraveně. K hlavě s absencí krku přimalovala trup, jenž je hranatý a mnohem menší, než hlava. K trupu připojila dvoudimenzionální ruce, než jsou zakončeny jednodimenzionálními prsty v počtu pěti. K trupu připojila posléze dvoudimenzionální nohy, jež jsou nakresleny s botami, ale nejsou stejnoměrné

Analýza kresby lidské postavy: Postava otce působí vesele a je znát, že jej má dívka velice ráda. Hlava je zobrazena stále větší, než by realisticky měla být, ale v porovnání s předchozími kresbami je menší. V minulé kresbě otci připojila ruce k trupu ve správném místě, ale nyní nikoli. Možná je důvodem to, že se jí dnes příliš kreslit nechtělo

Hodnocení: Ema nyní dosáhla nižšího nadprůměru, ale její kresba byla méně propracovaná a nedala si na ní více záležet, jako na předchozí.

Tabulka č. 19 Třetí kresba Emy - Analýza kresby postavy dle Goodenoughové

Hlava	Vůči trupu je hlava stále obrovská. Obličej zahrnuje oči, ústa, nos i obočí, které v předchozích kresbách nebylo zobrazeno.
Vlasy	Vlasy jsou upraveny spolu s vousy
Trup	Trup je menší, než hlava a je hranatý
Ruce	Jsou připojeny špatně a jsou dvoudimenzionální, zakončeny prsty
Nohy	Nohy jsou dvoudimenzionální a zakončeny botami

Obsahová stránka = 12

9. sten

Formální stránka = 8

6. sten

Celkové body = 20

8. sten

Nižší nadprůměr

Dětská kresba - Tereza (šest let)

Průběh kresby: Dívka podle zadání namalovala svého tatínka. Nejdříve mu namalovala kulatou hlavu, která by v poměru k tělu mohla být ještě menší. Hlava zahrnuje oči s duhovkami, ústa a nos, jež je také dvoudimenzionální. K hlavě je připojen trup, ale nyní dívka opomněla namalovat krk. K trupu jsou připojeny dvoudimenzionální ruce, jež jsou zakončeny dvoudimenzionálními prsty v počtu čtyř. K trupu jsou připojeny dvoudimenzionální nohy, jež jsou zakončeny botami.

Analýza kresby lidské postavy: Oblečení otce je ozdobeno knoflíky a na kalhotách je patrný pásek. Po poradě s paní psycholožkou z pedagogicko-psychologické poradny jsem i dívce zadala úkol, aby namalovala pána a ne ženu, kterou maluje mnohem častěji. Je očitelné, že postavu muže nemá tak dobře zvládnutou, jako postavu ženy.

Hodnocení: dívka nyní dosáhla nižšího bodového ohodnocení, ale i přesto dosáhla vyššího nadprůměru.

Tabulka č. 20 Třetí kresba Terezy - Analýza kresby postavy dle Goodenoughové

Hlava	Kulatá s obličejem zahrnujícím oči, ústa a nos
Vlasy	Vlasy jsou upraveny
Trup	Trup je připojen k hlavě bez krku
Ruce	Ruce jsou dvoudimenzionální a zakončeny prsty
Nohy	Nohy jsou dvoudimenzionální zakončeny botami

Obsahová stránka = 12

9. sten

Formální stránka = 14

10. sten

Celkové body = 26

10. sten

Vyšší nadprůměr

Dětská kresba - Vojtěch (pět let)

Průběh kresby: Vojta nakreslil nyní podle zadání svého otce. Nejdříve otci namaloval trup, který je kulatý a je mírně větší, než posléze namalovaná hlava. Z trupu vedou dvě dvoudimenzionální ruce, jež nejsou zakončeny prsty, jako to bylo u jeho dřívějších obrázků. Z trupu vedou dvě jednodimenzionální nohy, ke kterým chlapec přikreslil boty.

Analýza kresby lidské postavy: Absence rukou může znamenat, že otec není v domácnosti tak dominantní, jako maminka. Nebo jej tak chlapec alespoň vnímá. Nohy stále kreslí příliš dlouhé.

Hodnocení: Vojtěch nyní dosáhl nižšího nadprůměru.

Tabulka č. 21 Třetí kresba Vojtěcha - Analýza kresby postavy dle Goodenoughové

Hlava	Oválná s očima, ústy a nosem
Vlasy	Jsou nakresleny po stranách hlavy a jsou upravené
Trup	Trup je kulatý a mírně větší, než hlava
Ruce	Ruce jsou dvoudimenzionální, ale nejsou zakončeny prsty
Nohy	Nohy jsou stále jednodimenzionální s botami

Obsahová stránka = 9

7. sten

Formální stránka = 8

7. sten

Celkové body = 17

8. sten

Nižší nadprůměr

Dětská kresba - Lukáš (šest let)

Průběh kresby: Lukáš nyní namaloval svého tatínka. Nejdříve namaloval hlavu, kde umístil oči, ústa a nos. Na hlavu přimaloval vlasy, u kterých se snažil, aby byly upravené. K hlavě pomocí krku připojil trup, který je stále mnohem menší, než hlava. K trupu připojil v nesprávném místě dvoudimenzionální ruce, jež zakončil dvoudimenzionálními prsty nesetelného počtu. K trupu jsou připojeny dvoudimenzionální nohy do špičky, protože Lukáš neuměl nakreslit boty.

Analýza kresby lidské postavy: Krk je nyní v kresbě více viditelnější. Hlava je zobrazena stále větší, než trup a může to být tím, že jsou pro něj obličej a jeho součásti důležitější, než zbytek těla. Nohy stále zakončuje špičkou, protože nezvládne nakreslit boty, o které se snažil.

Hodnocení: Lukáš dosáhl díky bodovému ohodnocení vyššího průměru.

Tabulka č. 22 Třetí kresba Lukáše - Analýza kresby postavy dle Goodenoughové

Hlava	Hlava je kulatá a stále větší, než trup
Krk	Krk je více zřetelnější spojuje hlavu a trup

Trup	Trup je stále menší, než hlava
Ruce	Ruce jsou připojeny k trupu, ale na špatném místě. Jsou dvoudimenzionální
Nohy	Nohy jsou připojeny k trupu. Jsou dvoudimenzionální
Vlasy	Vlasy jsou upravené

Obsahová stránka = 11

9. sten

Formální stránka = 7

6. sten

Celkové body = 18

7. sten

Vyšší průměr

Nela – čtyři roky

Průběh kresby: Dívka znova namalovala svou maminku. Nejdříve nakreslila mamince hlavu s obličejem zahrnujícím oči, ústa a nos. Na hlavu namalovala vlasy nejdříve čarami a posléze načmárala tužkou. K hlavě připojila obrovské tělo, jež zahrnuje i šaty. K tělu připojila velké ruce, na nichž je nakresleno mnoho prstů. Na spodní část šatů namalovala malé nohy, jež jsou zakončeny botami.

Analýza kresby lidské postavy: Matce přikreslila Nela příliš prstů a to značí zobrazovací automatismus, kdy děti zobrazují příliš.

Hodnocení: Nela nyní dosáhla středního průměru

Tabulka č. 23 Třetí kresba Nely - Analýza kresby postavy dle Goodenoughové

Hlava	Hlava je kulatá s obličejem – očima, nosem a ústy
Vlasy	Vlasy jsou nakreslené čmáráním a čarami
Trup	Trup je obrovský
Ruce	Připojeny k trupu a zakončeny mnoha prsty
Nohy	Nohy jsou příliš malé

Obsahová stránka = 7

6. sten

Formální stránka = 5	6. sten	
Celkové body = 12	6. sten	Střední průměr

Gabriela – čtyři roky

Průběh kresby: Dívka nyní namalovala svého tatínka. Otcí nejdříve namalovala tělo, jež je hranatého tvaru. K tělu přimalovala kulatou hlavu a na ní stojící vlasy čarami. Do obličeje tatínkovi namalovala oči, ústa a nos. K trupu jsou připojeny dvoudimenzionální ruce, jež nejsou zakončeny prsty, ale kruhy. Z trupu vede sukně, pod kterou jsou schovány částečně kalhoty. Nohy jsou dvoudimenzionální a zakončeny místo bot tečkami. Nohy i ruce dívka vymalovala tužkou

Analýza kresby lidské postavy: Postava se usmívá a je z kresby patrné, že má dívka svého otce ráda.

Hodnocení: Gabriela nyní dosáhla středního nadprůměru, ale její kresba se od minulé nezměnila.

Tabulka č. 24 Druhá kresba Gabriely - Analýza kresby postavy dle Goodenoughové

Hlava	Hlava je nakreslena kulatá s obličejem zahrnujícím oči, ústa a nos
Vlasy	Vlasy jsou nakresleny čarami nahoru
Ruce	Ruce jsou dvoudimenzionální a připojeny k trupu
Tělo	Tělo je rozděleno na dvě části
Nohy	Nohy jsou dvoudimenzionální a krátké

Obsahová stránka = 9	8. sten	
Formální stránka = 7	8. sten	
Celkové body = 16	9. sten	Střední nadprůměr

Tabulka č. 25 Výsledná tabulka třetího hodnocení kresby postavy – obsahová stránka

Jméno	Věk	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Ema	6	1	0	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	0
Tereza	1	0	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0
Vojtěch	5	1	0	1	1	0	0	1	1	1	0	0	1	1	1	0
Lukáš	5	1	1	1	1	0	0	1	1	1	1	0	1	1	1	0
Nela	4	1	0	1	1	0	0	1	0	1	1	0	1	0	0	0
Gabriela	4	1	0	1	1	0	0	1	1	1	0	0	1	1	1	0

Tabulka č. 26 Výsledná tabulka třetího hodnocení kresby postavy – formální stránka

Jméno	Věk	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35
Ema	6	0	0	0	0	1	0	0	0	1	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1	0
Tereza	6	0	0	1	1	1	1	0	0	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	0
Vojtěch	5	0	0	0	0	1	0	1	0	1	1	1	0	0	0	1	0	0	1	1	0
Lukáš	5	0	0	0	0	1	0	0	0	1	1	0	0	1	1	1	1	0	0	0	0
Nela	4	0	0	0	0	1	0	0	0	1	0	0	0	1	0	1	1	0	0	0	0
Gabriela	4	0	0	0	0	1	0	1	0	1	1	0	0	0	0	1	1	1	0	0	0

Třetí výzkumné šetření se již příliš nelišilo od druhého. Děti dosahovaly většinou stejného bodového ohodnocení. Již se neobjevil tak markantní rozdíl.

8 ZÁVĚRY VÝZKUMU A DOPORUČENÍ PRO PRAXI

Každá dětská kresba je odborníky oprávněně považována za královskou cestu do dětské duše, jak jsem již dříve zmínila. Není omezena předsudky a kritikou sebe sama, jak k tomu dochází později ve vývoji dítěte a jeho kresby. Dítě maluje předměty a osoby, které preferuje a právě proto nejvíce zobrazuje lidskou postavu. Jeho svět je znázorněn tak, jak jej vidí a není nijak a ničím omezen. Kresba se u dětí vyvíjí v podobné posloupnosti, ale i tak můžeme vidět v každé kresbě individuální rozdíly, které jsou právě pro toto dítě charakteristické.

Hlavním závěrem mé práce je zjištění, že kresba je právem metodou, která si zasluhuje větší prostor v mateřské škole. S její pomocí můžeme o dítěti zjistit mnohé a nemusíme se jej složitě ptát. Je pro dítě i zábavou a pro učitele je tak jednodušší dítě prostřednictvím kresby diagnostikovat. Analýza kresby je složitou metodou a já jsem se ji snažila co nejlépe zpracovat.

Kresbu jsem hodnotila nejen podle výše zmíněného testu, ale sledovala jsem u dětí grafomotoriku, lateralitu, držení tužky a zájem o kresbu. Zjistila jsem, že všechny děti zájem o kresbu měly a ihned po zadání většina dětí začala kreslit, jen některé hledaly inspiraci u jiných dětí a Nela při prvním kreslení zobrazovala vše, kromě zadaného tématu. Ale při druhém a třetím výzkumném šetření kreslila nejdéle, snažila se ji co nejvíce vyzdobit a neustále ji doplňovala. Lateralita byla u všech dětí stejná, všechny byly praváci. Děti držely tužku správně a nemusela jsem jim úchop tužky napravovat. U Lukáše a Vojtěcha jsem si povšimla, že měli menší problémy s grafomotorikou. Lukáš hůře zvládal kresbu spodního oblouku a Vojtěch horního a spodního oblouku. U dalších kreseb jsem si posléze tohoto problému již nevšimla.

Abych mohla lépe analyzovat dětské kresby, vytvořila jsem si otázky, které dále navazují na mé stanovené cíle.

1. Jak je možné porovnávat kresbu dětí stejného věku?

Analýza obrázků dětí prokázala, že se každé dítě nachází na jiné vývojové úrovni. Např. u pětiletých chlapců se prokázalo, že kresba Vojtěcha je na mnohem vyšší úrovni, než kresba Lukáše. Tedy, i když je Vojtěch mladší, jeho kresba je vyvrálenější a kvalitněji provedená, než kresba Lukáše. Dále u šestileté dívky Kristýny jsem zjistila, že její kresba je na mnohem vyšší úrovni a to dokazuje i výsledek analýzy, kdy dosáhla desátého stenu, na rozdíl

od Emy. I dle paní dětské psychologky je její druhá kresba matky věkově vyzářejší a odpovídá věku osmi až devítiletého dítěte.

2. Jak se kresba dítěte změní během výzkumného šetření?

Analýzou dětských kreseb jsem zjistila, že se dětská kresba během výzkumného šetření, probíhajícího čtyři měsíce, změnila. Již v druhém šetření se v kresbách dětí objevovaly i části postavy, které se projevují až v kresbách na základní škole. Šestiletá Ema v první kresbě ztvárňovala kresbu, kdy ruce i nohy kreslila jednodimenzionálně. Její další kresby otce ale již ruce i nohy zobrazují dvojdimenzionálně. Šestiletá Tereza v druhé kresbě své matky nakreslila ramena, která děti kreslí až mnohem později. Ale u třetí kresby otce se již ramena neobjevila. Pětiletý Lukáš v druhé kresbě již namaloval ruce a celá kresba byla mnohem propracovanější, než první. Objevila se zde kresba krku, která se dříve neprojevila. Pětiletý Vojtěch měl v první kresbě grafomotorické problémy a jeho ztvárnění postav bylo mnohem jednodušší, než v jeho následujících kresbách. V druhé a třetí kresbě Vojtěch nakreslil svou matku a otce. Mezi oběma kresbami je jasný rozdíl, kdy otci chybí důležité tělesné atributy, které jsou u matky zřetelné. Z toho plyne jasná vazba Vojtěcha k matce. Nela při prvním výzkumném šetření nechtěla kreslit postavu a místo ní ztvárňovala jiné předměty, které v průběhu kresby doplňovala komentářem a jejich pojmenování postupně měnila. Při dalších výzkumných šetřeních již ztvárnila postavu. Tato postava byla v druhé i třetí kresbě matka. U Nely je znát její velmi blízký vztah k matce, protože i když ve třetí kresbě měla ztvárnit otce, raději namalovala matku. Čtyřletá Viktorie se zúčastnila pouze prvního šetření, zbylá šetření byla nemocná. Její kresba ztvárňuje celou její rodinu, kdy je zcela jasná hierarchie a jak ona ze svého pohledu celou rodinu vnímá. U některých postav v rodině schází základní části těla, jež jsou u jiných postav naopak zvýrazněny. Čtyřletá Gabriela se zúčastnila druhého a třetího výzkumného šetření. Na kresbách zobrazila matku a otce. V jejích kresbách není znát velký pokrok v průběhu měsíce, který následoval mezi kresbami. Dívka oba rodiče zobrazila veselé, ani žádné základní části postavy zde nechybí.

3. Souvisí vývoj kresby a vývoj intelektu?

V průběhu výzkumných šetření se kresba každého dítěte proměňovala a postupně děti dosahovaly podprůměrných a průměrných hodnot na průměrné a nadprůměrné hodnoty. Některé děti dosáhly i desátého stenu, který je nejvyšší.

4. Jak můžeme z kresby vypozerovat vztah k zobrazené osobě a i osobnost dítěte?

Děti v průběhu výzkumných šetření kreslily vždy osoby, které jim jsou blízké, i když mohly znázornit i úplně někoho cizího. Děti kreslily svou matku, otce a někteří i celou rodinu. Osoby se vždy usmívají a působí příjemně. Pokud měly děti možnost, využily jasné a teplé barvy. Vztah dítěte k malované osobě můžeme poznat i z toho, jaké dítě osobě namaluje oblečení. Pokud je oblečení upravené a ozdobené, dítě má zjevně tuto osobu rádo. Pokud je ale na druhou stranu oblečení zničené, nebo jinak nedokonalé, dítě osobou může opovrhovat, nebo jí chce snížit důstojnost. Podobný význam má i nedokonalá postava, které chybí hlavní atributy, jako ruce, nohy a podobně.

Výzkum byl ale kvalitativního typu a není tedy možné je aplikovat na všechny děti předškolního věku.

Pro pedagogy může být lákavé, že vyhodnocení testu není složité. Důležité je vybrat si správnou různorodou skupinu, kterou může déle sledovat a vidět pokroky, které dosáhla. Je možné mezi sebou porovnávat i více skupin, aby byl výsledek přesnější. Abych mohla děti lépe vyhodnotit, bylo výhodou si vytvořit tabulku pro přehlednost. Při prvním výzkumném šetření jsem zjistila, že je důležité dětem zadávat jasné pokyny pro kresbu a vysvětlit případné nejasnosti. Na druhou stranu, nevýhodou testu je jeho zastaralost a nepřipravenost pro dnešní děti. Zjistila jsem, že test děti i mírně nadhodnocuje.

ZÁVĚR

Hlavním cílem mé bakalářské práce bylo analyzovat kresbu lidské postavy u dítěte předškolního věku. Analýza probíhala podle testu F. Goodenouhové z hlediska obsahové a formální stránky. Zjistila jsem, že děti dosahují v části obsahové mnohem více bodů, než v části formální. Dle mého názoru je to tím, že se u dětí formální stránka kresby vyvíjí až později a je pro ně proto náročnější ji zvládnout. Dále jsem zjistila, že děti dosahovaly při druhé a třetí analýze jejich kreseb mnohem více bodů a jejich kresba byla bohatší. Děti po analýze kreseb dosahovaly zpočátku nižšího průměru nebo podprůměru. Ale posléze se jejich kresby zlepšovaly. Je tedy jisté, že pokud dítě svou kresbou při hodnocení získá více bodů, jeho inteligence se zvyšuje.

Dále jsem si vytvořila otázky, prostřednictvím kterých jsem se snažila zjistit, zda můžeme porovnávat kresbu stejně starých dětí. Zjistila jsem, že i mezi stejně starými dětmi je možno v kresbě zjistit rozdíly. Každé se nachází na jiné inteligenční úrovni, má jiné zájmy, povahu i projev. Vzhled kresby také nezávisí jen na inteligenční úrovni, ale jsou s ním spojeny i grafomotorika, úchop tužky, soustředění se a další aspekty. Je lépe děti sledovat dlouhodobě, schovávat si jejich obrázky a zapisovat k nim komentáře dětí. Posléze je může učitel zhodnotit.

Jako příklad mohu uvést Emu a Terezu. Obě dívky jsou šestileté, ale kresba Kristýny dosahuje mnohem více bodů a je technicky vyspělejší. Dále jsem zjistila, že dítě, i když je mladší, jeho kresba může být mnohem bohatší, než staršího dítěte. To se potvrdilo při kresbách pětiletých chlapců Vojtěcha a Lukáše. Vojtěch je o tři měsíce mladší, než Lukáš, ale od prvního výzkumného šetření se ukazovalo, že vzhled kresby a věk dítěte nemusí souhlasit

Další otázkou bylo, zda je možné, aby se kresba dětí během výzkumného šetření změnila. Zjistila jsem, že je to jistě možné a u všech dětí se prokázalo, že je toto tvrzení pravdivé. Z výsledků výzkumu jsem zjistila, že se děti na začátku výzkumného šetření, tedy v prosinci, nacházely v podprůměrném nebo průměrném stadiu kresby. Při poslední analýze kresby dětí jsem naopak zjistila, že se děti z podprůměrného a průměrného stadia někteří dostali i do nadprůměrného. Potvrdilo se, že rozvoj kresby souvisí s rozvojem intelektu. Neboť čím vyšší inteligence dítě dosahuje, tím je jeho kresba propracovanější.

Jako předposlední otázku jsem si položila, zda je možná souvislost intelektu a rozvoje kresby. Tato domněnka se mi jasně potvrdila tím, že se děti postupně v kresbě během výzkumného šetření zlepšovaly a jejich postavy vypadaly realističtější.

Jako poslední otázku jsem si zvolila, zda je možné vysledovat vztah dítěte ke kreslené osobě a poznat i osobnost dítěte. Z kresby můžeme jasně zjistit, zda má dítě znázorněnou osobu rádo. Milovanou osobu dítě znázorňuje s krásným a upraveným zevnějškem a často i vyšší, než okolní zobrazené předměty. Pokud dítě naopak osobu nevnímá jako autoritu nebo ji nemá rádo, může její vnější vzhled vypadat zanedbaně, anebo může opomenout zobrazované osobě nakreslit ruce, nohy a podobně. Osobnost dítěte dále můžeme vysledovat například podle vzhledu kreslených čar. Slabší a často překreslované čáry má dítě, které je introvertního typu. Naopak čáry často jasně viditelné a silné má dítě, jež je extrovertního typu. Pokud je dítě agresivní, může svou kresbou dokonce i papír protrhnout.

Přínosem mé práce je ukázka, jak je možné hodnotit kresbu lidské postavy a snaha propojení psychické stránky dítěte a pedagogických aspektů, které můžeme v práci dítěte sledovat. Test je psychicky zaměřený, ale mohou jej provádět i pedagogové, pokud přihlédnou i k dalším aspektům, jimž se více věnují pedagogové.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- ALLEN, Eileen. MARROTZ, Lyn. *Přehled vývoje dítěte od prenatálního období do 8 let*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-614-4.
- BACUS, Anne. *Vaše dítě ve věku od 3 do 6 let*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-862-7.
- BEDNÁŘOVÁ, Jiřina, ŠMARDOVÁ, Vlasta. *Diagnostika dítěte předškolního věku: Co by dítě mělo umět ve věku od 3 do 6 let*. Brno: Computer Press, 2007. ISBN: 978-80-251-1829-0.
- ČAČKA, Otto. *Psychologie dítěte*. Brno: Sursum, 1997. ISBN 80-85799-03,0.
- DAVIDO, Roseline. *Kresba jako nástroj poznání dítěte*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-449-4.
- KOŤÁTKOVÁ, Soňa. *Hry v mateřské škole v teorii a praxi*. Praha: Grada Publishing, a. s., 2005. ISBN 80-247-0852-3.
- KUCHARSKÁ, Anna. MÁJOVÁ, Ludmila. *Dětská kresba v psychologickém výzkumu*. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Pedagogická fakulta, 2005. ISBN 80-7290-217-2.
- MATĚJČEK, Zdeněk. *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte*. Praha: Grada, 2005. ISBN 80-247-0870-1.
- MLČÁK, Zdeněk. *Diagnostické využití dětské kresby v práci učitele*. Ostarava: Scholaforum, 1996. ISBN 80-86058-05-0.
- PRŮCHA, Jan. WALTEROVÁ, Eliška. MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8
- SVOBODA, Mojmir. KREJČÍROVÁ, Dana. VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychodiagnostika dětí a dospívajících*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-545-8.
- ŠIMÍČKOVÁ ČÍŽKOVÁ, Jitka. *Přehled vývojové psychologie*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005. ISBN 80-244-0629-2.
- ŠTURMA, Jaroslav. VÁGNEROVÁ, Marie. *Kresba postavy T-76 (modifikace testu F. Goodenoughové) 1. část: Příručka k testu*. Bratislava: Psychodiagnostické a didaktické testy, 1982. ISBN neuvedeno
- ŠULOVÁ, Lenka. *Raný psychický vývoj dítěte*. Praha: Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0877-4.

- TOMANOVÁ, Dana. *Úvod do pedagogické diagnostiky v mateřské škole*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006. ISBN 80-244-1426-0.
- TRPIŠOVSKÁ, Dobromila. VACÍNOVÁ, Marie. *Ontogenetická psychologie*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2006. ISBN 80-7044-792-3.
- UŽDIL, Jaromír. *Čáry, klikyháky, paňáci a auta: Výtvarný projev a psychický život dítěte*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-599-7.
- VALACHOVÁ, Daniela. *Výtvarná edukace v preprimárním vzdělávání a mimoškolní činnosti*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2010. ISBN 978-80-223-2778-7.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie 1. Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum Univerzita Karlova, 2005. ISBN 80-246-0956-8.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

Tzv. Takzvaně

Např. Například

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1 Zobrazení hlavních atributů hlavy a těla v kresbě lidské postavy

Tabulka č. 2 Kresba oblečení u postavy

Tabulka č. 3 Označení pro jednotlivá bodová ohodnocení

Tabulka č. 4 První kresba Emy

Tabulka č. 5 První kresba Terezy

Tabulka č. 6 První kresba Vojtěcha

Tabulka č. 7 První kresba Lukáše

Tabulka č. 8 První kresba Viktorie

Tabulka č. 9 Výsledná tabulka prvního hodnocení dětské postavy – obsahová stránka

Tabulka č. 10 Výsledná tabulka prvního hodnocení dětské postavy – formální stránka

Tabulka č. 11 Druhá kresba Emy

Tabulka č. 12 Druhá kresba Terezy

Tabulka č. 13 Druhá kresba Vojtěcha

Tabulka č. 14 Druhá kresba Lukáše

Tabulka č. 15 Druhá kresba Nely

Tabulka č. 16 První kresba Gabriely

Tabulka č. 17 Výsledná tabulka druhého hodnocení kresby postavy – obsahová stránka

Tabulka č. 18 Výsledná tabulka druhého hodnocení kresby postavy – formální stránka

Tabulka č. 19 Třetí kresba Emy

Tabulka č. 20 Třetí kresba Terezy

Tabulka č. 21 Třetí kresba Vojtěcha

Tabulka č. 22 Třetí kresba Lukáše

Tabulka č. 23 Třetí kresba Nely

Tabulka č. 24 Druhá kresba Gabriely

Tabulka č. 25 Výsledná tabulka třetího hodnocení kresby postavy – obsahová stránka

Tabulka č. 26 Výsledná tabulka třetího hodnocení kresby postavy – formální stránka

SEZNAM PŘÍLOH

- Příloha p. 1. První kresba Emy
- Příloha p. 2. Druhá kresba Emy
- Příloha p. 3. Třetí kresba Emy
- Příloha p. 4. První kresba Terezy
- Příloha p. 5. Druhá kresba Terezy
- Příloha p. 6. Třetí kresba Terezy
- Příloha p. 7. První kresba Vojtěcha
- Příloha p. 8. Druhá kresba Vojtěcha
- Příloha p. 9. Třetí kresba Vojtěcha
- Příloha p. 10. První kresba Lukáše
- Příloha p. 11. Druhá kresba Lukáše
- Příloha p. 12. Třetí kresba Lukáše
- Příloha p. 13. První kresba Nely
- Příloha p. 14. Druhá kresba Nely
- Příloha p. 15. Třetí kresba Nely
- Příloha p. 16. První kresba Viktorie
- Příloha p. 17. První kresba Gabriely
- Příloha p. 18. Druhá kresba Gabriely
- Příloha p. 19. Test dětské kresby (Draw a person)

PŘÍLOHA P I: PRVNÍ KRESBA EMY

PŘÍLOHA P 2: DRUHÁ KRESBA EMY

PŘÍLOHA P 3: TŘETÍ KRESBA EMY

PŘÍLOHA P 4: PRVNÍ KRESBA TEREZY

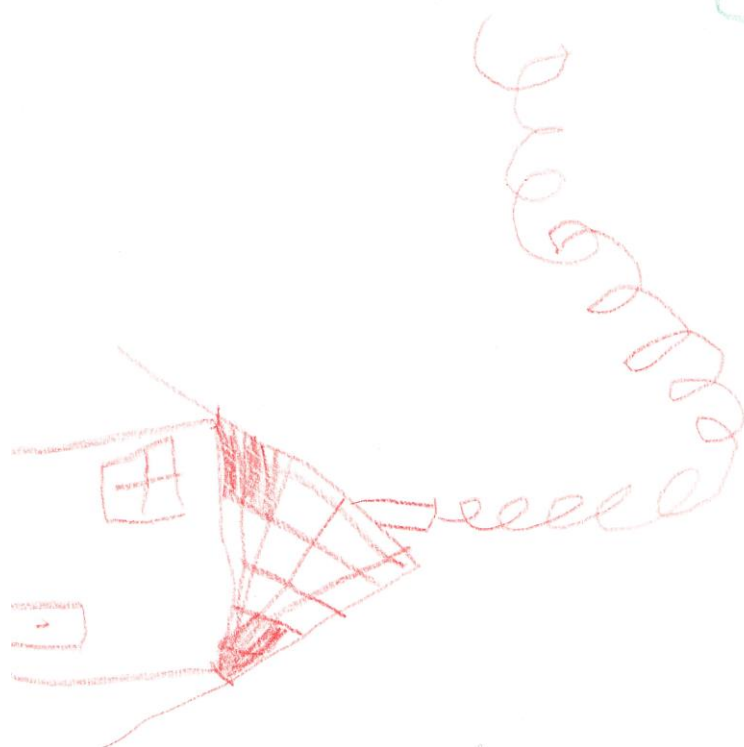
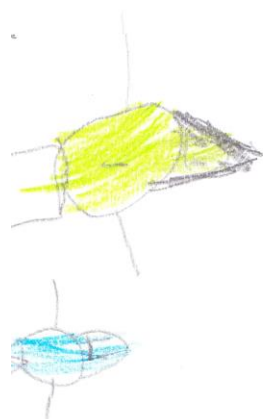
PŘÍLOHA P 5: DRUHÁ KRESBA TEREZY

PŘÍLOHA P 6: TŘETÍ KRESBA TEREZY

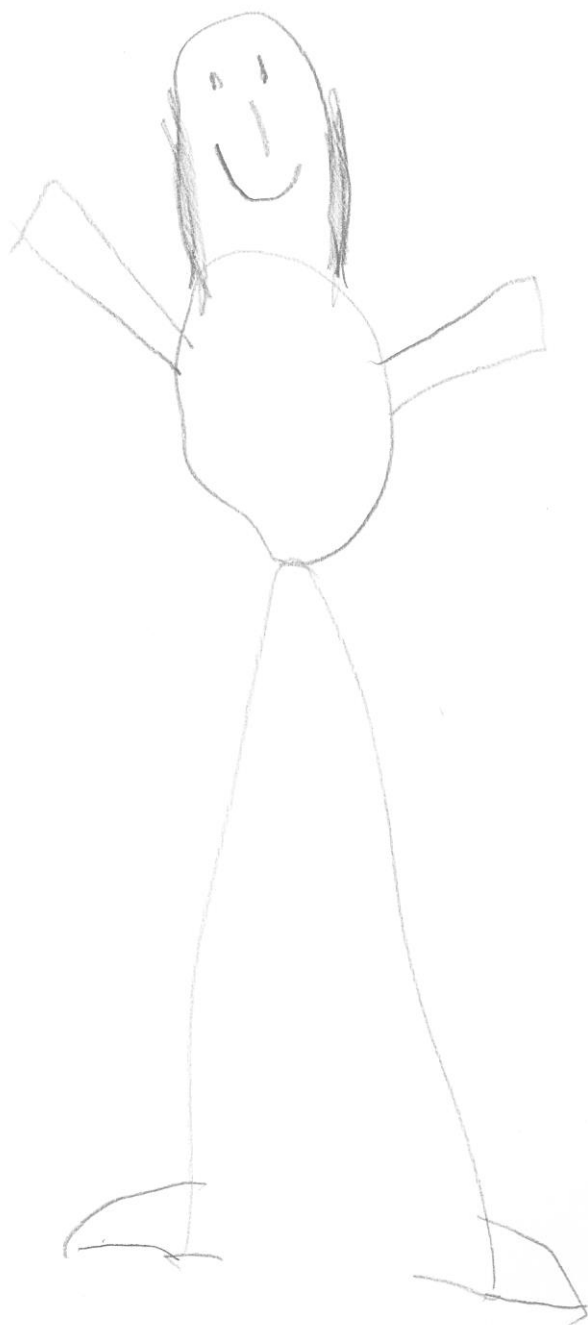
PŘÍLOHA P 7: PRVNÍ KRESBA VOJTĚCHA

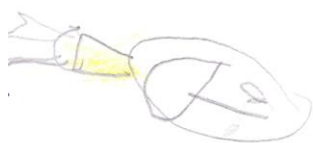
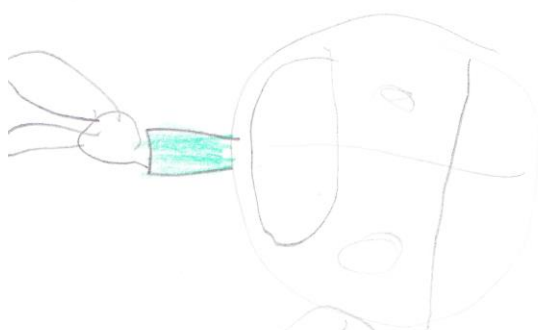
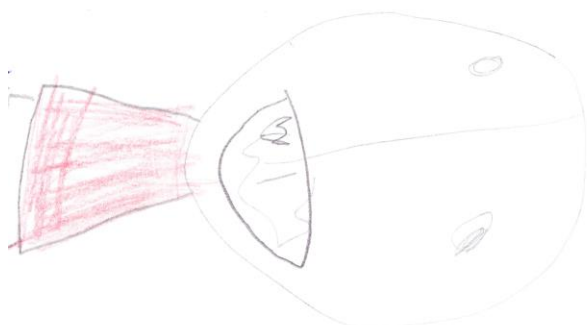
PŘÍLOHA P 8: DRUHÁ KRESBA VOJTĚCHA

PŘÍLOHA P 9: TŘETÍ KRESBA VOJTĚCHA

PŘÍLOHA P 10: PRVNÍ KRESBA LUKÁŠE

PŘÍLOHA P 11: DRUHÁ KRESBA LUKÁŠE

PŘÍLOHA P 12: TŘETÍ KRESBA LUKÁŠE

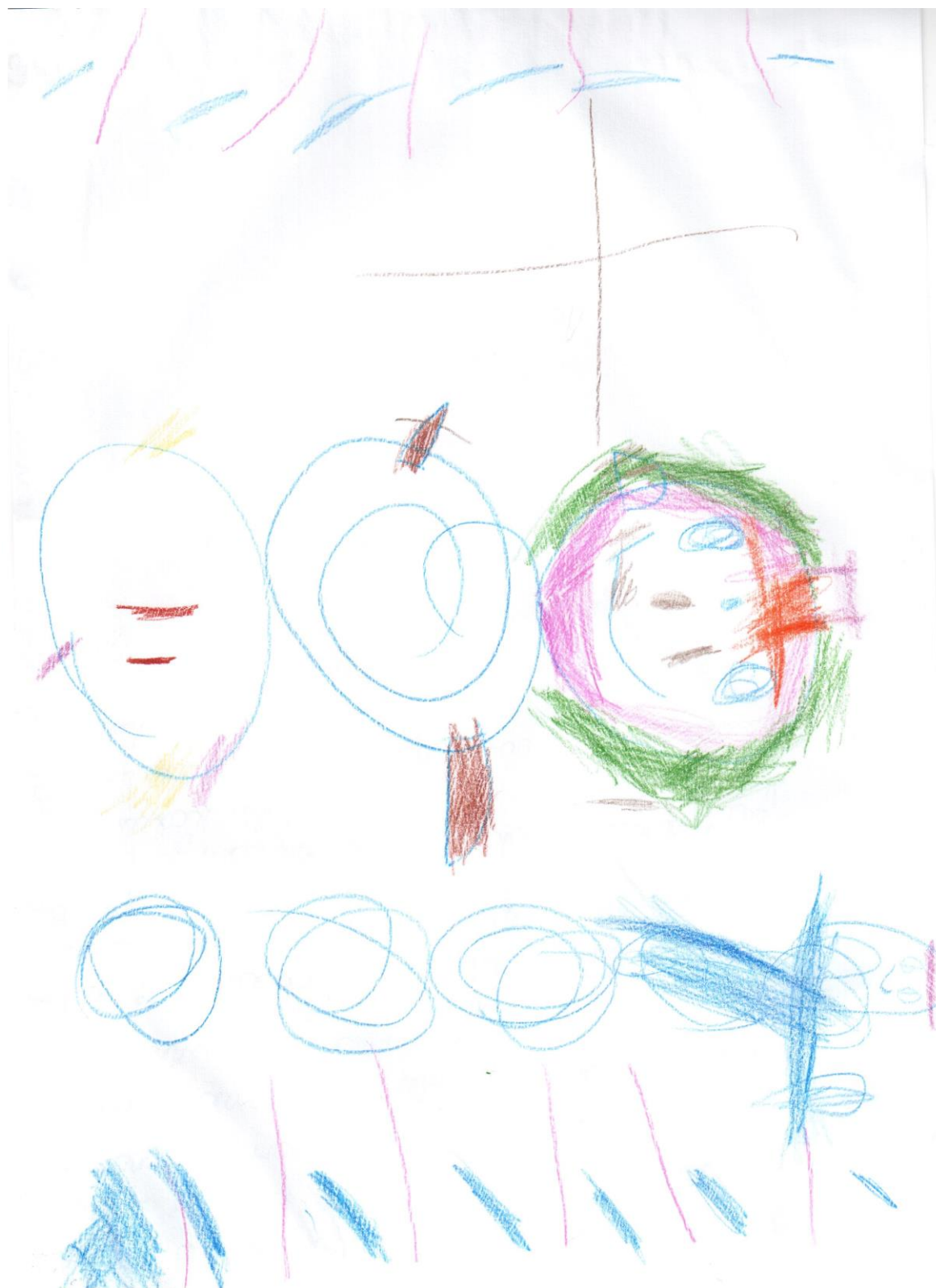

PŘÍLOHA P 13: PRVNÍ KRESBA NELY

2100

PŘÍLOHA P 14: DRUHÁ KRESBA NELY

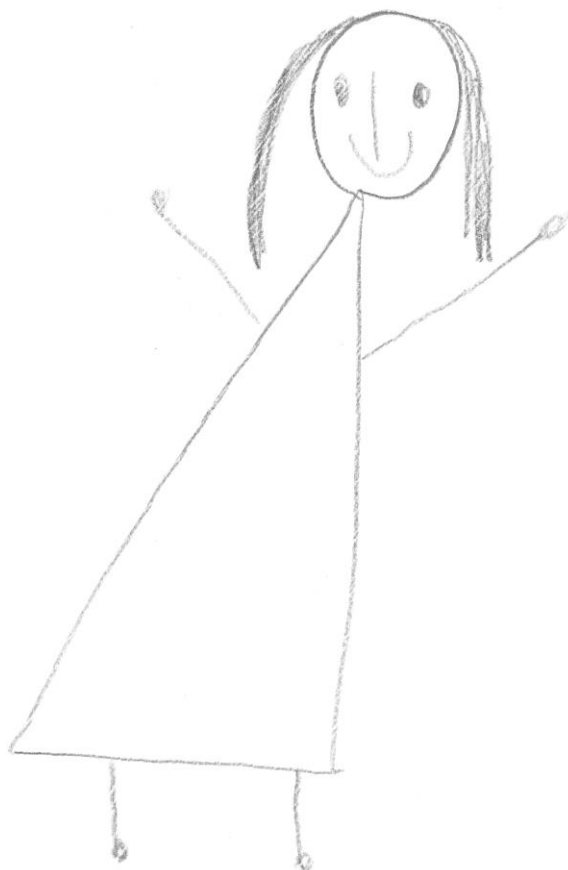
PŘÍLOHA P 15: TŘETÍ KRESBA NELY

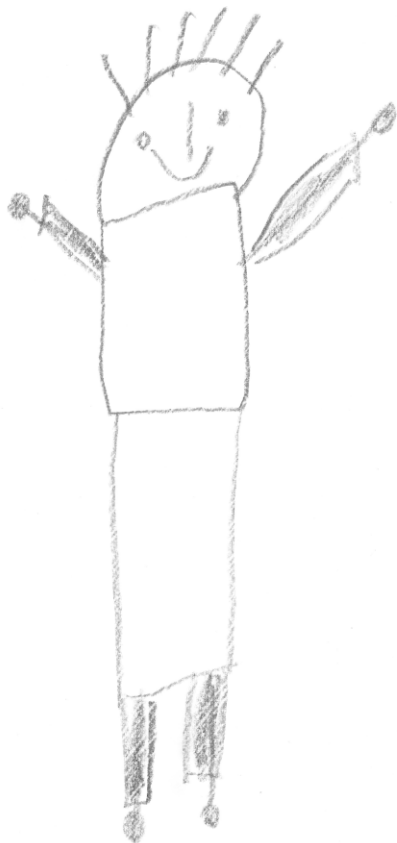
PŘÍLOHA P 16: PRVNÍ KRESBA VIKTORIE

PŘÍLOHA P 17: PRVNÍ KRESBA GABRIELY

PŘÍLOHA P 18: DRUHÁ KRESBA GABRIELY

PŘÍLOHA P 19: TEST DĚTSKÉ KRESBY (DRAW A PERSON)

- Obsahová stránka testu

- 1) trup – dvojdimenzionální znázornění
- 2) krk – dvojdimenzionální znázornění
- 3) ústa – každý jasný způsob vyjádření
- 4) nos – každý jasný způsob vyjádření
- 5) detaily očí A – obočí nebo rasy
- 6) detaily očí B – panenka
- 7) vlasy A – každý jasný způsob vyjádření vlasu
- 8) vlasy B – lepší znázornění, není vidět obrys hlavy
- 9) paže – jakýkoliv způsob, pouze prsty nestačí
- 10) prsty – jakýkoliv způsob, u obou rukou
- 11) prsty ve správném počtu
- 12) chodidla, boty, prsty i jednodimenzionální zobrazení
- 13) oděv A – každé jasné znázornění oděvu
- 14) oděv B – alespoň dvě součásti oděvu (nestačí knoflíky)
- 15) oděv C – úplný, rukávy, nohavice, boty

- Formální stránka testu

- 16) proporce hlavy – méně jak polovina trupu
- 17) profil – hlava, trup, ruce, nohy (nestačí jedno)
- 18) nos – dvojdimenzionálně (ne kružnice nebo čtverec)
- 19) proporce oka – obě stejné, vodorovný rozměr větší
- 20) připojení paží – připojení k trupu nebo krku
- 21) připojení paží k trupu ve správném místě (u ramen)
- 22) paže svírají s trupem úhel menší než pravý
- 23) ramena – spolehlivě vyznačena
- 24) paže dvojdimenzionální – délka je větší, než šířka
- 25) proporce paží – stejně dlouhé
- 26) symetrie paží – dvojdimenzionální, stejně dlouhé a široké
- 27) loket – ostrý ohyb uprostřed paže (stačí na jedné)
- 28) prsty – dvojdimenzionální, delší než širší

- 29) trup – delší než širší
- 30) nohy – připojení k trupu
- 31) nohy – dvojdimenzionálně, delší než širší
- 32) nohy – delší než trup (ne 2x), užší než trup
- 33) nohy – stejně dlouhé a široké
- 34) chodidlo – dvojdimenzionální, délka je větší než šířka
- 35) chodidlo – rozčleněné, podpatek nebo pata